

RAITO

<i>Lukijalle</i>	3
<i>Auttin neidit</i>	4
MERVI AUTTI	
<i>Pitkä tie Lappiin</i>	9
VEIKKO VASAMA	
<i>Pakasaivo – luonnon kummajainen ja haltijoiden koti</i>	12
PETER JOHANSSON	
<i>Aapo-Matti Salmi vastasi kairojen kutsuun</i>	16
KIMMO KAAKINEN	
<i>Lapin harvat vanhat pappilat</i>	21
ANU SOIKKELI	
<i>Kilpimaan matkustajakoti</i>	26
VAPPU METTIÄINEN	
<i>"Hyvä talo, tulen toistekki". Rovaniemeläinen matkustajakoti Kaira 1947–1978</i>	28
PÄIVI RAHIKAINEN	
<i>Kotiseututoimintaa kodan perällä</i>	34
REINO HÄMEENNIEMI	
<i>Kotiseututyötä omaksi ja vieraiden iloksi</i>	37
LEENA KINNUNEN	
<i>DIGMO-hanke alkanut</i>	40
RIITTA KUUSIKKO	
<i>Projektinimeltä Tosi himmee fossiili</i>	43
ESKO JANHUNEN JA HANNA KYLÄNIEMI	
<i>Uutisia</i>	48
<i>Kirjakatsaus</i>	52
<i>Tämän numeron kirjoittajat</i>	58

RAITO

Maakunnallinen museolehti,
20. vuosikerta. Raito ilmestyy kahtena
numerona vuodessa.

Julkaisija

Lapin maakuntamuseo
Pohjoisranta 4, 96200 Rovaniemi

Toimitus ja tilaukset

Kimmo Kaakinen, (016) 322 2484,
kimmo.kaakinen@rovaniemi.fi

Päivi Rahikainen, (016) 322 2791,
paivi.rahikainen@rovaniemi.fi

Vapaaehtoisen kannatusmaksun voi
maksaa tilille Sampo 800017-890032.

Graafinen ulkoasu

Studio Karkulahti

Taitto

Sirpa Ojala/GST Design Oy

Paino

Rovaniemen Painatuskeskus Oy

Painos

1000

Kannen kuva

Lyyli ja Hanna Autti 1920-luvun lopulla.
Kuvaaja tuntematon.

Lapin maakuntamuseon kokoelmat.

ISSN 0781-481X

Lukijalle

Lapissa liikkuville, niin matkailijoille kuin työtehtäviensä takia pohjoiseen saapuneille, on aina pyritty tarjoamaan hyvä yösjä ja ystävällinen kohtelu. Viime vuosisadan alkuun asti pappiloissa ja virkataloissa majoitettiin varsinkin oppineita ja herraskaisia vieraita. Jokireittien ja maanteiden varsilla sijainneiden kestikievareiden pirteissä ja kama-reissa pääsi tutustumaan talonpoikaistalon vieraanvaraisuuteen. 1900-luvulla matkustajakodeilla oli Lapissakin tärkeä tehtävä niin matkalla olevien kuin ”keikkatyöläisten” majoittajina. Perinteisten matkustajakotien aika alkaa olla jo historiaa, eikä niistä ole enää edes helppo kerätä talteen muistoja. Tämän sain todeta, kun yritin selvittää muutamien jo lopettaneiden matkustajakotien vaiheita.

Vieraanvaraisuus – tarkoitan sillä tässä ennen kaikkea vieraiden ja vierailijoiden ystävällistä vastaanottamista ja kohtelemista – on vanha hyve, jonka voisi taas nostaa esille. Tänäkin kesänä Lapissa vierailee tuhansia matkailijoita, joiden mieleen jää museoista erilaisia asioita. Toivottavasti monet viehättyvät laadukkaista ja kiehtovista näyttelyistä ja kullekin seudulle ominaisesta kulttuuriperinnöstä. Varmasti kävijöiden mieltä lämmitteää myös se, että heitä varten on ”porraspielet” siistitty ja että heidät toivotetaan ystävällisesti tervetulleiksi. Muistetaan siis vieraanvaraisuus museoissakin!

Päivi Rahikainen

Auttin neidit

MERVI AUTTI

■ Lyyli (1898–1950) ja Hanna Autti (1901–1996) toimivat valokuvaajina Rovaniemellä 1900-luvun alkupuoliskolla. Heidän tarinansa on palanen Rovaniemen paikallishistoriaa ja naishistoriaa. He asettuivat ”luovaan marginaaliin” ja saavuttivat valokuvaajan ammattinsa kautta riippumattomamman ja itsellisemmän aseman kuin naiset yleensä.

Rovaniemellä 1920- ja 30-luvuilla toimineista kuvaamoista vanhat rovaniemeläiset muistavat parhaiten ”Auttin neidit”, ja heistä kerrotaan hyvin arvostavaan sävyyn. Sisarus-ten yhteistyö kesti 1930-luvun puoliväliin – lähes kaksikymmentä vuotta. Nyt 81-vuotias Linnea Kinnunen palaa lapsuudenkokemuksensa: ”Mie aina muistan ne, niitähän sanottiin että Auttin neidit. Ne oli hyvin sieviä ihmisiä ja kun ne lähti niin niillä oli valkeat puvut ja valkeat hatut ja valkea vene, lähti johonki saareen.” Neidit olivat ilmeisesti menossa Kemijoessa olevaan Lainassaareen, jossa heillä oli tapana retkeillä.

Auttin neidit Lyyli ja Hanna kamarin ikkunalla 2.9.1929. Kuva: Rovaniemen Valokuvaamo. Lapin maakuntamuseon kokoelmat.

Auttin neitien tarina alkaa jo 1900-luvun alusta, jolloin Hildur Larsson (1882–1952) perusti valokuvaamon Maantiekadulla, nykyisellä Valtakadulla, sijainneen Auttin talon piharakennukseen. Hildur Larsson kuvasi paljon Auttin tyttäriä; vanhin näkemäni kuva heistä on otettu lähes 100 vuotta sitten, vuonna 1904. Larsson oli taitava opinsaanut valokuvaaja, joka tuotti päivittäisen ateljeekuvauksen lisäksi postikortteja, joista osa värjättiin käsin, ja muun muassa kuvalbumin ”Maisemia Rovaniemeltä ja Lapista”.

Auttin lapset pääsivät seuraamaan Hildur Larssonin työskentelyä hyvin läheltä, ja hän perehdytti ainakin Lyyliä valokuvaamisen taitoon. Ateljee jäi tyhjilleen vuonna 1916 Larssonin luopuessa valokuvaamonpidosta. Vuotta myöhemmin 19-vuotias Lyyli Autti aloitti toiminnan ateljeessa ja perusti Rovaniemen Valokuvaamon. Hanna oli tuolloin 16-vuotias. Hän oli myös mukana kuvaamossa, mutta hänen panoksensa oli pienempi. Tämä artikkeli painottuikin vanhemman sisaren työhön valokuvaajana.

Lyyli Autti toimi ammatissaan aktiivisesti kuolemaansa saakka vuoteen 1950. Hanna lähti opiskelemaan Tampereelle talouskouluun 1930-luvun puolivälissä, ja hän sai pitkäaikaisen työpaikan klubin emännöitsijänä tai johtajana Tainionkoskella Imatralla. Sukulaisille hän muisteli ylpeänä, kuinka oli saanut kestittä itseään Mannerheimia. Lyylin kuoleman jälkeen Hanna palasi Rovaniemelle jatkamaan valokuvaamon toimin-

taa pariaksi vuodeksi, jonka jälkeen hän muutti Helsinkiin. Kuntoaan Hanna hoiti elämänsä loppuun asti: vielä 70-vuotiaana jalka lensi keveästi ja kosketti otsaa. Hän kuoli 95-vuotiaana Helsingissä. Kumpikaan sisaruksista ei mennyt naimisiin.

SINNILLÄ VAAN SEKAAN

Valokuvaus oli entisaikaan taiteellisuuteen kallistuvalle tytölle mainio vaihtoehto, mikäli hän halusi kunnioitettavan ammatin. Muotokuvausten katsottiin jopa sopivan naiselle paremmin kuin miehelle oletetun esteettisen pyrkimyksen, herkkyyden ja ihmisten käsittelytaidon perusteella, kirjoittaa Leena Saraste.

1900-luvun alussa valokuvaaminen oli vaativaa. Valotusajat olivat pitkiä, koska filmien herkkyys oli vähäinen ja kameran objektiivien valovoima heikko. Lyyli Autti sai oppia ateljeekuvauksessa aikansa tunnetun valokuvaajan Victor Barsokevitschin kuvaamossa Kuopiossa ja monilla valokuvauskursseilla. Hän sai ammatillista varmuutta työskentelemällä ainakin Valokuvaamo Strandbergilla Helsingissä. Myöhemmin Lyyli kävi väliin ”suurenkursseilla” ja toimi myös valokuvausliitossa:

Tuhannet kiitokset lähettämästäsi voista ja korvikkeesta. Lähden taas käymään Helsingissä, minulla on asioita ja aion mennä valokuvausliiton vuosikokoukseen. — Totta se satakin joskus loppuu, ja sitten tarvitaan uusia oppeja, sillä vaatimukset tulevat vain suuremmiksi (kirjeestä Hannalle 1943).

Kalle Auttin pojat Lauri ja Valtteri Ala-koivulan rannassa 1927. Tällä kuvalla Lyyli voitti ensimmäisen palkinnon valokuvauskilpailussa. Kuva: Marketta Auttin yksityiskokoelma.

Lyyli Autti haki uransa aikana vaikutteita ja oppia Helsingin lisäksi Tukholmasta: *Ostoksilla juoksimme ensimmäisenä päivänä ja toisena kävimme kahdessa suuressa valokuvaamossa. Se oli sitä opiskelua* (kirjeestä Hannalle 1948). Parikymmentä vuotta aikaisemmin Auttin neidit olivat käyneet myös Pariisissa.

Rovaniemen Valokuvaamo. Vanhin liike alallaan paikkakunnalla. Suoritetaan kaikkia valokuvausalaan kuuluvia töitä. Näin mainostettiin Rovaniemen kauppalan sekä Ylimaitten liike- ja ammattihakemistossa vuonna 1934. Rovaniemen Valokuvaamon

henkilökuntaan kuului 1930- ja 1940-luvulla myös valokuvaaja Kerttu Ylipaavalniemi sekä taloudenhoitaja ja juoksutyttö, ”kippari”. Kirjeessä Lyyli kehui Kerttua taitavaksi ja työtä pelkäämättömäksi. Kuvaamossa oli joskus harjoittelijoita: apulaisena toimi muun muassa Helmi Järvelä, joka perusti sotien jälkeen oman liikkeen Rovaniemelle. Helmi ja Lyyli olivat ystäviä, vaikkakin myöhemmin myös kilpailijoita. Lyyli kirjoitti Hannalle työhuolistaan:

Helmin kanssa kävin kahdesti teatterissa. Voitko uskoa, viimeisenä iltana H. sanoi, että hän tulee Rovaniemelle ja perustaa sinne valokuvaamon. Matti (Helmin mies; MA) niin tahtoo sinne! Hämmästyin kovasti vaikka on hän siitä joskus puhunut ennemminkin. Huoneet tulevat vanhan aseman seuduille, en huomannut kysyä kumpi asema on kysymyksessä, kun vanhoja ovat molemmat. Työtä se minulta vähentää, mutta ei auta, sinnillä vaan sekaan.

Talvisodan aikana Rovaniemen Valokuvaamon toiminta loppui, rakennuskin vaurioitui venäläisten pommituksissa. Rovaniemen lopullisessa tuhossa 1944 paloi myös puurakenteinen Auttin talo. Vastapäinen Kauppayhtiön talo ja viereiset Teräksen ja Pohjolan Pankin talo, kaikki kivitaloja, säästyivät ainakin osittain. Sinnikäs Lyyli remontoi Pullinpuolella, joen toisella rannalla, sijaitsevan saksalaisten entisen parakin asunnokseen. Sinne hän pääsi muuttamaan toukuussa 1946 ja jatkoi siellä Rovaniemen Valokuvaamon toimintaa:

Hanna hyvä! Taloni on melkein valmis. Sähkötöitä tehdään minkä keretään. Kerttu apulaiseni tulee sunnuntainiltana. Yhdessä rupeamme purkamaan ja paikoilleen panemaan. Tänään olen ostanut kaikkea tarvekalua, sahaa ja kirvestä y.m. On minulla kohta hommaa enempi kuin ehkä kerkeän tehdä.

Lyyli rakasti kukkia. Sahan ja kirveen lisäksi hän tarvitsi kukkien siemeniä, joita hän pyysi lähettämään Etelä-Suomesta. Maantiekadulla neitien entisessä kotitalossa valokuvaamon edessä oli ollut myös iso kukkamaa, Lyylin luomus sekini.

Myöhemmin 1940-luvun lopulla Rovaniemen Valokuvaamo siirtyi takaisin Valtakadulle ns. Leppäludon talon piharakennukseen.

ON SE NIIN HAUSKA LAVEAA TIETÄ KULKEA!

Lapin maakuntamuseon, Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry:n ja sukulaisten arkistoista on löytynyt satoja Rovaniemen Valokuvaamon ja neitien vapaa-ajan kuvia. 1920–1930-luvun ateljeekuvat ovat mielenkiintoisia. Monien lapsi-, nais- ja hääkuvien herkkyyden salaisuus on kehitteen levittäminen siveltimellä valoherkän paperin pintaan, mikä onnistuessaan on valokuvauksen, käsityön ja kärsivällisyyden riemuvoitto.

Omia lapsia Lyyllillä ei ollut, mutta hän tuhlassi rakkauttaan, aikaansa – ja filmiä – varsinkin sukulaisten lapsiin. Kamera hänellä oli aina mukanaan. ”Pikku-Eilan” – Auttin neitien sisarenpojan tyttären – lapsuudessa Lyyli oli tärkeä ja posi-

tiivinen hahmo. Eila muistaa, kuinka Lyyli ohjasi häntä näkemään luonnon kauneutta ja opetti kunnioittamaan luontoa. Varsinaisia luontokuvia on kuitenkin säilynyt jälkipolville vähän.

Lyyli kirjoitti valokuvakortin sisarelleen Auralle vuonna 1918. Kuvassa on kolme naista studiossa kuvattuna, Lyyli itse, Aura ja Selma-ys-tävätär:

Rakas sisar! Tässä lähetän sulle tämän kortin, jonka otimme Selman kanssa. Niin kuin jo tiesimme, ovat nämä nykyiset levyt niin tavattoman huonoja, kaikki melkein ovat valottuneita, niin oli myös tämä. Mutta sitenkin pidän jokseenkin näistä. Sinä olet hiukan liikkunut.

Tämä kuva ja monet muut Lyylin ottamat kuvat – tai järjestämät kuvanottotilanteet, sillä hän on monissa kuvissa itse mukana – ovat ainutlaatuisia. Kuvaustapahtuma oli yhdessäolemista ja yhdessä tekemistä. Monet kuvat vaikuttavat ajattomilta, sillä ateljeekuvien lisäksi hän kuvasi ikään kuin snapshot -tyylillä jo 70–80 vuotta sitten.

Olen itsekin valokuvaaja ja lisäksi Auttin neitien Teodor-veljen pojantytär. Vaikka minulla ei olekaan henkilökohtaisia muistoja valokuvaavista isotädeistä, on minun ollut verraten helppo samaistua kuvaajan tunnelmiin. Puhun valokuvanäkemisen taidosta, mikä tar koittaa tapaa havainnoida todellisuutta ikään kuin rajaten, tarkentaen, kaiken kaikkiaan väliin huomioiden tarkemmin kuin ei-valokuvaaja – myös liikkueissa ilman kameraa.

Samaa näkemistä voi tapahtua

Helminauhaan kietoutuneet Rovaniemen tytöt 5.5.1918. Vas. Tyyne Pesonen, Eevi Kutila, Alli Kariniemi, Lyyli Autti, Aili Moberg, Saimi Koivuranta ja Sogne Tepsa. Kuva: Rovaniemen Valokuvaamo. Lapin maakuntamuseon kokoelmat.

myös katsoessa toisen kuvaajan ottamia kuvia. Se voi laajeta yhteiseksi kokemukseksi, jossa tieto, tunne ja intuitio yhdistyvät. Joskus voin lähes tuntea hikihelmet omalla otsallani, haistaa kehitteen hajun, tuntea kärsivällisyyden antaman tyydytyksen katsoessani Auttin neitien kuvia. Voin kokea myös saman visuaalisen elämyksen ilon, vaikkakin eri ajassa.

Lunta sataa, meillä on kovasti lunta. Eilen olin varhaisesta aamusta alkain lumitöissä. Leveät käytävät meillä onkin. On se niin hauska laveaa tietä kulkea!

Näin kirjoitti Lyyli sisarelleen Hannalle vuonna 1944. Viimeinen lause kuvastaa minulle Lyyli Auttin tapaa elää, iloita ja toimia. ■

Kiitokset: Marjatta Autio, Esko Autti, Marketta Autti, Linnea Kinnunen, Eila Kontas.

LÄHTEET

Kukkonen, Jukka (toim.): Victor Barsokevitsch valokuvia 1893-1927, Kustannuskiila Oy, Kuopio 1987. Rahikainen, Päivi: Rovaniemeläisiä ja kemijärveläisiä valokuvaajia. Raito 1/1990.

Saraste, Leena: Valokuva tradition ja toden välissä. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B 45. Musta Taide 1996.

Hannu Sinisalo ja Ritva Tähtinen (toim.): Suomen valokuvaajat 1842-1920. Suomen valokuvataiteen museon julkaisuja 1. Jyväskylä 1996.

Pitkä tie Lappiin

VEIKKO VASAMA

■ Tieni Lapin kuvaajaksi ja asukkaaksi on ollut pitkä mutta yllättävän suora. Luonto veti Jyväskylästä Pohjois-Suomeen, ensin retkeilemään ja opiskelemaan, sitten asumaan ja työskentelemään.

RETKIÄ JA POROTUTKIMUKSIA

Kävin ensimmäisen kerran Lapissa 1966, Luonto-Liiton kesäleirillä Karigasniemellä. Leirin mieleenpainuvimmat tapahtumat liittyvät senaikaisiin kiinnostuksen kohteisiin, joihin valokuvauks ei vielä kuulunut. Seuraava vierailu tapahtui neljä vuotta myöhemmin. Tällä kertaa kyseessä oli oikea vaellusretki, jonka aikana kalastelin ja otin kuvia. Vuodesta 1970 retket muuttivat jokavuotisiksi, ja kuvaamisesta tuli niiden keskeisintä sisältöä.

Aloitin biologian opiskelun syksyllä 1969. Kuvallisten harrastusten kannalta Oulua ja yliopistoa merkittävämpi paikka oli Oulangan biologinen asema, opintoihin kuuluvien kenttäkurssien tapahtumapaikka. Kiinnostuin porosta ja valitsin poron kesäravinnon opinäytetyöni aiheeksi. Vietin asemalla pitkiä aikoja 1970-luvulla ja uudelleen 80-luvun alkuvuosina työllistämismäärärahat palkattuna tutkijana.

Suunnannäyttäjänä niin opiskelupaikkakunnan valinnassa kuin suuntautumisessa poroon oli luontoharrastuskuvioissa tutuksi tullut Timo Helle, joka aloitti porotutkijan uransa Alakitkan palkikunnassa

Kuusamossa. Monipuoliseen ja edelleen jatkuvaan yhteistyöhöni Timon kanssa kuului alkuvaiheessa tutkimusapulaisen töitä sekä maastossa että sisätiloissa. Paljolti poron ja laiduntutkimusten ansioista tutustuin useimmille retkeilijöille vieraaksi jäävään suoympäristöön.

INTOHIMONA MAISEMA

Näppäilin kuvia jo koulupoikana, mutta innostuin valokuvauksesta toden teolla vasta opiskeluaikana. Harrastustaustastani ja suomalaisen luonnonvalokuvauksen väkevästä valtavirrasta huolimatta minusta ei tullut lintujen kuvaajaa.

Kuurainen kivi Keminmaan Keski-Penikalla, tammikuu 1977 (näyttelystä *Lapin kuvia*).
Kuva: Veikko Vasama.

Mieluisin kuvauskohteeni on jo yli neljännesvuosisadan ajan ollut pohjoinen luonnonmaisema.

Näyttelyistäni *Outalappia* (1980) koostuu yksinomaan ison kuvakoon kameralla kuvatuista mustavalkoisista maisemakuvista, seuraavissa *Lapin kuvia* ja *Kuvia Oulangan kansallispuistosta* (molemmat 1984) maisemat saivat rinnalleen muita luontoon liittyviä aiheita.

Varsinaisia esikuvia minulla ei ole, mutta monet Reino Kalliolan ja Urpo Häyrisen 6x6-koon maisemakuvat vaikuttivat varmaankin käsialani muotoutumiseen. Kun ihminen nähdään osana pohjoista maisemaa, suosikkeihin voidaan lisätä Marja Vuorelainen ja Ernst Manker, ruotsalainen kansatieteilijä. Nimistä vain Vuorelainen yhdistetään ensisijaisesti valokuvaukseen; muiden kuvat ovat syntyneet muun työn ohessa.

Maisemakuvaajasuosikkini on amerikkalainen Eliot Porter ja ehkä eniten arvostamani nykykuvaaja brasilialaissyntyinen Sebastiao Salgado. Kaiken kaikkiaan arvostan dokumentoivaa kuvausta ja sitä, että kuvaaja tuntee aiheensa läpikotaisin. Mielestäni valokuva

Kelokko Sodankylän Koitelaisessa, huhtikuu 1977 (näyttelystä *Outalappia*). Kuva: Veikko Vasama.

voi olla samanaikaisesti visuaalisesti vaikuttava ja sisällöltään kiinnostava, jopa kanta-aottava.

PYSYVÄSTI LAPPIIN

Muutin Rovaniemelle syksyllä 1985 ja jättäydyin samana vuonna ammattimaiseksi luonnonvalokuvaajaksi. Työskentelytavat eivät merkittävästi muuttuneet, mutta tein viikon mittaisia kuvausretkiä entistä useammin ja entistä tasa-puolisemmin eri puolille Lappia. Koska Lapin luonnosta oli tullut tärkein kuvausaiheeni, katsoin velvollisuudekseni osallistua aktiivisesti luonnon suojelemiseen. Erämaaliike ja muu metsiensuojelu työllisti 80-luvun loppupuoliskolla monen vuoden ajan, kiireisimpinä aikoina päätoimisesti.

Erämaaliikkeen toiminnassa kuvat ja asia-argumentit kulkivat käsi kädessä ja yleisluonteinen hehkuttelu jätettiin vähemmälle. Esimerkiksi erämaa-alueille tarjotut metsänkäsittelymenetelmät esiteltiin valokuvien avulla. Vastapuolen propagandassa "luonnonmukaisen" metsätaloustoiminnan todellinen luonne pyrittiin hämärtämään runsaalla sanahelinällä ja piirretyillä kuvilla. Erämaakysymykseen pureutuva valokuvanäytely *Viimeinen savotta* valmistui 1988.

Tarvetta olisi ollut ja on edelleen sellaisille kuville, kuvapareille ja -sarjoille, jotka havainnollistavat metsän kehitystä uudistushakuista vaihtelevantasoiseksi nuoreksi metsäksi. Sama koskee ympäristömuutoksia ylipäätään, esimerkiksi jäkälän häviäminen. Pitkällisen Vuotostaistelun tarpeisiin

Matkamuistokoju Pelkosenniemen Pyhätunturilla, lokakuu 1995 (näyttelystä *Outoa Taigaa*). Kuva: Veikko Vasama.

olisi tarvittu kuvia Lokan ja Porttipahdan tekoaltaiden täyttövaiheesta. Tuntuu uskomattomalta, kuinka niukasti sellaisia on olemassa. Urpo Häyrisen ansiosta Lokan altaan pohja sentään ehdittiin kuvata ennen vedenpaisumusta.

Viimeisin näyttelyni – samalla ensimmäinen värillinen *Outoa Taigaa – epätyypillisiä lapinkuvia* vuodelta 1996 – on puheenvuoro lappilaiseen ympäristökeskusteluun. Pyrin kuvillani kyseenalaistamaan tutun hokeman, jonka mukaan lappilaisilla on erityinen syntymälahjana saatu taito elää sovuissa luonnon kanssa.

DIGIAIKAAN

Kolmen vuoden ajan olen ollut vahvasti mukana valokuvauksen historian luultavasti rajuimmassa murroksessa. Digitaalinen kuvaaminen ei toistaiseksi kiinnosta, mutta kuva-arkiston muuttaminen digitaalisiksi tiedostoiksi sitäkin enemmän. Skannaan menetetyiksi

luulemiani haalistuneita 1970-luvun kuvia ja palautan niiden värejä entiselleen. Myös moni väärin valotettu ja aikoinaan täpärästi roskakorin välttänyt kuva saa uuden elämän.

Julkisuudessa käyty keskustelu digitaalisesta valokuvasta on painottunut kohtuuttomasti aitoina esitettyihin mutta todellisuudessa useammasta ruudusta koottuihin kuviin, ns. kuvamanipulaatioihin. Taitavimmat vedostajat ovat yhdistelleet kuvia pimiössä iät ajat; uutta on lähinnä se, että tietokoneaika on tuonut tämäntapaisen temppuilemisen kaikkien ulottuville. Minulle digitaalinen kuvankäsittely merkitsee ennen kaikkea “vedostamista”, mahdollisuutta säätää kuvan sävyjä ja värejä entistä tarkemmin ja vaivattomammin.

Yhdessä museoihmisten kanssa iloitsen siitä, että uuden tekniikan ansiosta taustatiedot on helppo liittää pysyvästi kuvatiedostoon. ■

Pakasaivo – luonnon kummajainen ja haltijoiden koti

PETER JOHANSSON

■ Saivot, Lapissa esiintyvät rotkojärvet, ovat jääkauden aikana syntyneitä luonnonmuistomerkkejä. Kuuluisin on 60 metriä syvä Pakasaivo Muoniossa. Sen syntyhistoriaa selvitetiin kartoittamalla järven ympäristön geologisia muodostumia ja luotaamalla järven pohjaa. Pakasaivo on myös kiehtonut ihmisen mielikuvitusta kautta aikojen. Sitä on kunnioitettu ja siihen on liitetty erilaisia uskomuksia näkymättömistä haltijoista. Heitä palvomalla ja heille uhraamalla ihminen varmisti itselleen onnen sekä tämänpuoleisessa että kuoleman jälkeisessä elämässä.

Länsi-Lapissa esiintyy useita saivonimisiä kirkasvetisiä järviä ja lampia. Niistä monet ovat muodoltaan pyöreitä tai soikeita. Alueen muista järivistä poiketen ne ovat sangen pieniä mutta huomattavan syviä. Osalle on tyypillistä äkkijyrkät rinteet ja kalliojyrkänteet, jolloin ne näyttävät syviltä veden täyttämiltä rotkoilta. Osa saivoista on harjuselänteiden välissä olevia pohjaveden täyttämiä suppia. Saivo ei ole luonnontieteellinen järvityyppi, vaan paikallisten ihmisten käyttämä nimi tietyn muotoisille syville järville ja lammille.

Pakasaivo on Länsi-Lapin tunnetuin saivojärvi. Se sijaitsee Muonion eteläosassa, Yllästunturiryhmän ja Muonionjoen välisessä asumattomassa erämaassa. Se on runsaan kilometrin mittainen, kapea pohjois-eteläsuuntainen järvi, joka on sijoittunut graniittisessa kallio-perässä olevaan samansuuntaiseen ikivanhaan ruhjeeseen. Eteläpäässä sen rannat ovat loivia ja kivisiä. Keskiosassa järvi ahtautuu kallio-törmien väliin ja on siellä kapeimmillaan vain hieman yli kymmenen metriä. Pohjoispäässä järvi levenee likimain ympyrän muotoiseksi ja runsaan 100 m:n läpimittaiseksi al-

taaksi, jota reunustavat jyrkästi nousevat kallioseinämät. Graniittille tyypillisestä kuutiomaisesta lohkeavuudesta johtuu, että seinämiin on syntynyt porrasmaisia tasoja, joita erottaa toisistaan pystysuorat seinämät. Rapautumisen seurauksena niihin on jäänyt onkaloita ja luolamaisia tiloja, joista suurin on yli kaksi metriä syvä. Järveen virtaa kolme puroa. Niistä kaksi laskee järveen sen jyrkässä pohjoispäässä muodostaen pieniä putouksia. Järven eteläpäästä alkaa parin metrin levyinen Valkiajoki, joka laskee Tornionjoen – Muonionjoen vesistöön.

”POHJATON” JÄRVI?

Pakasaivon rotkon muodosta ja syvyydestä oli aiemmin olemassa ristiriitaisia tietoja. Kesällä 2000 järvellä tehtiin kaikuluotauksia, joissa selvitettiin pohjan syvyyttä, sen muotoa sekä maakerrostumien paksuutta ja laatua. Järven etelä- ja keskiosassa syvyys vaihtelee kahdesta kymmeneen metriin. Pohjan kallioita ja kivistä moreenia peittää ohut kerros liejua. Ympyränmuotoisessa pohjoispäässä järven pohja syöksyy jo muutaman metrin päässä rannasta kymmenien metrien syvyyteen ja saavuttaa sen keskellä 60 metrin syvyyden. Rannoilla kohoavien 30 – 40 m korkeiden kallioseinämien kanssa rotkolle tulee kokonaissyvyyttä noin 100 m. Pienestä koostaan huolimatta Pakasaivo on Inarin jälkeen Pohjois-Suomen toiseksi syvin järvi.

JÄTTIMÄINEN HIIDENKIRNU

Rotkon syntyyn vaikuttivat jääkautta edeltäneet ja sen aikaiset eri prosessit. Kallioperässä oli jo mil-

Pakasaivon rotkojärvi sijaitsee yli 40 metriä korkeiden jyrkkien kallioseinämien välissä. Kuva: Peter Johansson.

joonia vuosia sitten muodostunut pohjois-eteläsuuntainen ruhje, jossa kallio oli syvälle rikkoontunut. Jääkauden aikana alueen yli virranut mannerjää kulutti alla olevaa kalliota ja samalla syvensi ruhjetta. Jäätikön sulamisvaiheessa, noin 10 500 vuotta sitten, sen pohjalla virranneet sulamisvedet kerääntyivät tunneleihin jäätikköjoiksi, missä ne virtasivat voimakkaan paineen alla. Pakasaivon kautta kulki myös yhden jäätikköjoen reitti. Se saapui paikalle Kihlangin suunnasta ja kaartui ruhjeen kohdalla pohjoiseen. Sulamisvesivirran aikaansaama kulutustyö keskittyi Pakasai-

voon, ja ilmeisesti paikalle syntyi myös voimakas vesipyörre, johon tempautui mukaan kiviä ja lohka-reita. Vähitellen kallioon alkoi kulua hiidenkirnumainen onkalo. Satoja vuosia kestänyt sulamisvesieroosio olikin merkittävin syy järven pohjoisosan onkalomaisen syvänteen syntyyn ja sen pyöreään muotoon.

Jäätiköitymisen loppuvaiheessa mannerjää oheni ja sulamisvesivirran voima heikkeni. Sen aiheuttama eroosio muuttui vähitellen kerrostamistyöksi, jonka tuloksena jäätikköjoen kuljettamasta ja kasaamasta hiekasta ja sorasta kerros-tuivat Pakasaivon pohjoispuolella olevat jyrkkärinteiset harjuselän-teet. Mannerjään reunan peräänty-essä alueelta jäätikköjokitunnelin

suusta virranneet sulamisvedet kuluttivat läheisten vaarojen, kuten Karhulaen, rinteille syviä uomia. Osa sulamisvesistä virtasi Pakasai-voon ja sieltä edelleen Valkiajoen laaksoa myöten jäätikön peitosta vapautuneille alueille.

JÄÄJÄRVI PURKAUTUU

Jääkauden lopussa noin 10 000 vuotta sitten Pakasaivon rotko joutu-
tui vielä kerran virtaavan veden kuluttamaksi. Sen luoteispuolella olevaan Muonionjoen laaksoon oli muodostunut jäätikkökielekkeen patoama jääjärvi, joka laski vetensä Pakasaivon kautta etelään. Jääjär-vestä lähteneet valtaiset vesimassat ja siinä kelluneet jäävuoret vyö-ryivät järveen sen pohjoisrannalla olevan kallioseinämän päältä. Pai-kalle syntyi kymmeniä metrejä kor-kea vesiputous. Purkautuvat vesi-massat kuluttivat lisää rotkon sei-nämiä ja puhdistivat syvänteen pohjan irtokivistä ja -lohkareista. Mannerjään sulettua ja sen reunan vetäytyttyä Muonionjokilaaksosta jääjärvi tyhjjeni ja vesiputous kui-vui. Pakasaivo saavutti nykyisen muotonsa. Jääkauden jälkeisten vuosituhansien aikana rinteiden kalliit ovat vähitellen rapautuneet ja niistä lähteneet kivet vyöryneet alas järveen muodostaen rinteitä peittäviä vyörykeiloja.

Pakasaivon syvyyttä mitattiin kesällä 2000 kaikuluotauskalustolla. Kuva: Peter Johansson.

ENTISAJAN KUNNIOITETTU UHRIPAIKKA

Saivot ovat kiehtoneet kautta vuosisatojen Lapin ihmisten mielikuvi- tusta. Kuten kaikkiin luonnon muovaamiin erikoisiin muodostu- miin myös Pakasaivoon liittyy kan- san keskuudessa syntyneitä usko- muksia. Tarinoissa kerrotaan, että järvessä oli kaksi pohjaa, joista noin 50 metrin syvyydellä olevassa ylempässä pohjassa oli keskellä reikä, joka johti järven alaosaan. Luotauksissa ei löytynyt mitään to- disteita räystäsmäisestä välipohjas- ta. Pakasaivon tiedetään olleen myös paikallisen saamelaisuvun, Suikkien, kokoontumis- ja uhri- paikka. Sen itärannalta on paikallis- tettu jumalien palvontapaikka eli seita. Järvessä kalastettiin ja sen törmällä lienee uhrattu kaloja ja poroja järvessä asuvalle näkymät- tömmälle haltijalle. Uhrien tarkoituk- sena oli varmistaa hyvä kalastus- ja metsästysonni sekä järvessä elävän haltijan pitäminen hyvällä mielellä. Samuli Paulaharjun mukaan Paka- saivoa kunnioitettiin ja pidettiin eräänlaisena maanpäällisenä para- tiisina. Uskottiin, että käyttäytymäl- lä hyvin tämänpuolisessa elämässä tarjoutui mahdollisuus kuoleman jälkeiseen onnelliseen elämään jär- ven kirkkaassa vedessä.

MATKAILIJAT LÖYTÄVÄT PAKASAIVON

Pakasaivo on rauhoitettu geologi- nen nähtävyys, josta viime vuosina on tullut myös suosittu vierailu- kohde alueelle suuntautuvan mat- kailun lisääntyttyä. Alun perin pai- kalle johti huonokuntoinen kärry- polku, mutta nyt sinne on raken-

nettu Kolarin – Äkäslompolon tiel- tä hyväkuntoinen metsäautotie. Kesän ja alkusyksyn vilkkaimpana matkailuajana paikoitusalueen lä- hellä toimii kotakahvila. Sieltä rot- kon reunalle johtaa polku. Ranta- kallion törmälle on rakennettu nä- köalapaikkoja ja niiden välille por- taita. Pakasaivolle on annettu mat- kailijoita houkutteleva lisänimi ”Lapin Helveti”. ■

KIRJALLISUUTTA

Abrahamsson, K. 1974. Äkäslompolo- områdets glacialmorfologi och deglaciation. Umeå Universitetet, geografiska rapporter. Rapport B1. 254 s.
Johansson, P. 1995. The deglaciation in the eastern part of the Weichselian ice divide in Finnish Lapland. Geological Survey of Finland, Bulletin 383. 72 s.
Kotivuori, H. & Torvinen M. 1993. Tunturi-Lapin kiinteät muinaisjäännökset. Lapin Seutukaavaliitto A 130. 119 s.
Kujansuu, R. 1967. On the deglaciation of western Finnish Lapland. Bulletin de la Commission géologique de Finlande 232. 96 s.
Paulaharju, S. 1932. Seitoja ja seidan palvontaa. Vähäisiä kirjelmiä 84. 54 s.
Saarnisto, M. 1991. Tornionlaakson geologiset kehitysvaiheet. Teoksessa: Hederyd, O., Alamäki, Y. & Kenttä, M. (toim.): Tornionlaakson historia I. Jääkaudelta 1600-luvulle. 11-44. Mahlungs Boktryckeri, Mahlunge, Sverige.
Tanner, V. 1915. Studier öfver kvartärsystemet i Fennoscandias nordliga delar III. (Résumé en français: Études sur le système quaternaire dans les parties septentrionales de la Fennoscandie.) Bulletin de la Commission géologique de Finlande 38. 815 s.

Aapo-Matti Salmi vastasi kairojen kutsuun

KIMMO KAAKINEN ■ Monien lappilaisten tuntema opettaja, rehtori ja radiotoimittaja Aapo-Matti Salmi (s. 1920) on luonnonystävä sanan parhaassa merkityksessä. Rovaniemen Mäkirannassa eläkepäiviään viettävä Lapin kairojen kulkija ja luonnon ja eräelämän tuntija on viime vuosina koonnut kokemuksiaan kansien väliin muisteluskirjoihinsa *Kairojen kutsu* (1999) ja *Kiehisää tuntureitten tuntumasta* (2001). Arktikumien näyttelyissä ja yleisötilaisuuksissa Aapo-Matti Salmi on säännöllinen vieras, ja erään viimetalvisen yleisöluennon jälkeen hän lupautui haastateltavaksi Raito-lehden sivuille.

Kiinnostus luontoon lienee sinulakin virinnyt jo varhain, ja tiesi vei lopulta alan opettajaksi. Miten kaikki tapahtui ja missä vaiheessa metsästys ja kalastus, tai ylipäänsä eräasiat, tulivat mukaan?

Synnyin Mikkelissä. Viisivuotiaana perheemme muutti Lapinlahdelle, Nerkoon kylään. Siellä vietin varhaislapsuuteni kymmenen ikäiseksi asti. Tyypillisessä pohjoissavolaisessa, kauniin vaihtelevan järvimaiseman ympäröimässä maalaisyössä sain ensi kosketukseni luontoon.

Meillä oli pienehkö tila viljelyksineen ja kotieläimineen. Isäni oli hevosalan agronomi, valtion virkamies, jolla oli laaja toimialue ja paljon työmatkoja. Sen ajan virkamiehillä ei ollut autoa käytössä, vaan juna, linja-auto ja hevonen olivat liikkumavälineinä. Äitini hoiteli kotia, ja talon palvelusväen ohella autoin sisareni kanssa kotiaskareissa.

Luonto tuli tuolloin läheiseksi. Koulumatkaa oli kuusi kilometriä, se tahtui kävellen tai hiihtäen. Isäni oli innokas erämies. Meillä oli aina metsästyskoiria, joista tuli minulle hyviä kavereita. Olin jo kuusivuotiaana isän mukana metsällä,

etupäässä jänisjähdissa. Sain kantaa saalista ja talutella koiria.

Naapurin vanhanisännän kalakaverina olin usein ongella tai muuten. Naapurin poikien kanssa pyytelimme lehmihaasta ja niittyjen laitamilta ansoilla lintuja ja jäniksiä sekä kärppiä – erävaistoni olivat jo silloin heränneet.

Noilta ajoilta muistan ensimmäinen luontokokeemme naapurin poikien kanssa. Onnistuimme haudottamaan variksella kananmunasta poikasen. Olimme jostakin kuulleet, että joku oli niin tehnyt,

ja sehän piti kokeilla. Veimme kolmeen pesään kananmunan, mutta vain yhdessä poikainen kuoriutui.

Ihanteelliseen maaseudun elämään tuli muutos, kun isäni työn ja toimialueen laajennuttua perhemme siirtyi Pieksämäelle, parempien liikenneyhteyksien varteen. Osasyynä oli myös sisareni ja minun oppikouluun meno. Pieksämäen yhteiskoulussa minulla oli onni saada luonnonhistorian opettajaksi Jussi Seppä, tuon ajan parhaita lintujen ja varsinkin lintujen äänten tuntijoita. Hän kirjoitti useita

kirjoja ja on luultavasti ensimmäisenä nuotintanut lintujen lauluja *Lintujen äänet* -kirjassaan.

Sepän mukana retkillä opin tuntemaan lintuja ja matkimaan niiden ääniä. Toinen hyvä opettajani oli voimistelunopettaja Onni Hänninen. Hän asui naapurinamme ja kuljetti minua mukanaan eräretkillä. Olin lukiossa 7. luokalla kun talvisota syttyi. Lähdin sotaan vapaaehtoisena. Voimistelunopettajani sai määräyksen komppanianpäälliköksi, ja pääsin hänen komppaniaansa taistelulähetiksi.

"Kaksi aihkia" talvisessa Naarmankairassa. Kuva: Erkki Leppänen.

Talvisodan päätyttyä kävin RUK:n, ja jatkosotaan lähdin vänrikkinä. Keväällä 1942 meidät sodassa olevat julistettiin ylioppilaiksi. Minulla sota kesti yli viisi vuotta. Sotilasarvotani olen reservin kapteeni.

Siviiliin päästyäni lähdin opiskelemaan Helsingin yliopistoon. Valmistuin 1950 maatalous- ja metsätieteiden maisteriksi.

Olet Kairojen kutsu -kirjassasi kertonut, miten A. E. Järvisen eräkirjat sytyttivät erännostuksen ja mielenkiinnon pohjoisen erämaihin. Millaiset olivat ihan ensimmäiset kosketuksesi Lappiin?

A. E. Järvisen *Tapiolan taloissa* -kirjan innoittamana kiinnostuin Lapista. Teimme koulukavereitten kanssa kesäisin pitkiä vaellusretkiä eri puolille Lappia. Tulimme juna-kytyillä Rovaniemelle tai Aavasaksalle, mistä jatkoimme polkupyörillä. Retkemme ulottuivat Kittilään, Enontekiölle, Muonioon, Inariin ja Sallaan.

Enoni oli innokas lapinkävijä ja kova kalamies. Hänen mukanaan olin vuonna 1937 Tenolla parin viikon reissulla.

Siirryit sotien jälkeen pysyvästi Lappiin. Ehditkö henkilökohtaisesti tutustua A. E. Järviseen? Entä muihin lappilaisiin kirjailijoihin ja taiteilijoihin?

Opiskelun jälkeen tulin Lappiin 1950. Henkilökohtaisesti tapasin A. E. Järvisen sattumoisin erä- ja kalaretkellä Keimijärvellä, mistä olen kirjoittanut *Kairojen kutsussa*. Myöhemmin tapasimme joitakin kertoja Pallasjärvellä sekä Rova-

niemellä Seitapiirin tilaisuuksissa. Vuonna 1952 osallistuin Pekka Tiilikaisen ohjaamalle Yleisradion radioselostajakurssille Rovaniemellä. Tein kurssityönä Järvisen haastattelun. Siinä hän kertoili hanhennetsästyretkestään Kittilän Siukattajärville.

Yrjö Kokko asui koulumme naapurissa Muonioissa. Myöhemmin tapasin kirjailijaa useita kertoja hänen Ungelon torpassaan Hevassissa. Kittilässä ollessani asuin taiteilija Einari Junttilan naapurina. Pallasjärvellä kohtasin monia taidemaalareita, jotka olivat tulleet etelästä Lapin maisemia ikuistamaan. Kerran siellä oli myös säveltäjä Aulis Sallinen. Hän sävelsi poronkelloja kuunnellen.

Olet toiminut pitkään luonnontieteiden opettajana eri puolilla maakuntaa. Mitä opetustyö on sinulle antanut?

Olin luonnonhistorian opettajana Kittilässä, Muonioissa ja Rovaniemen maalaiskunnan Pirttikoskella, kahdessa jälkimmäisessä myös koulun rehtorina. Opetustyö oli antoisaa. Kaikissa kouluissa oli luonto lähellä. Pyrin viemään oppilaani luontoon niin usein kuin suinkin, jopa siinä määrin, että sain kerran erältä toisikon oloiselta kouluhallituksen tarkastajalta huomautuksen. Oppitunteja tulisi kuulemma pitää mahdollisimman paljon seinien sisällä!

Teimme luonnonsuojelutöitä oppilaiden kanssa, rustasimme esimerkiksi linnunpönttöjä. Erähenkiset pojat pitivät riistanhoitotöistä. Koulutuntien ulkopuolella kuljimme poikien kanssa kalassa ja metsällä.

Eränkävijäeläkeläiset Aapo-Matti Salmi (oik.) ja Erkki Leppänen Vuontirovan maisemissa. Kuva: Heikki Leppänen.

Viimeiset 14 virkavuotta toimin Posion kansalaisopiston rehtorina. Siellä otettiin ohjelmaan ensimmäisenä kansalaisopistona Lappissa erä-, kalastus- ja luontoaiheiset opintopiirit kolmisenkymmentä vuotta sitten.

Tavattessamme ovat entiset oppilaani muistelleet yhteisiä luontoretkiämme ja kiitelleet esimerkiksi lintujen laulujen opettamisesta. Monista on tullut innokkaita eränkävijöitä.

Lappilaisille olet tullut tutuksi varsinkin luonto- ja eräaiheistä lehtikirjoituksista ja radio-ohjelmista. Miten hankkiuduit toimittajan töihin?

Kirjoittaminen ja radio-ohjelmien teko tuli aivan luontojaan. Olen osallistunut eräjulkaisujen kirjoituskilpailuihin ja muutenkin toimittellut tekstejä eri lehtiin. Riistanhoitoyhdistyksissä ja eräseuroissa tiedottaminen oli välttämätöntä.

Radio-ohjelmia aloittelin jo Kittilän-aikoinani joulukirjeillä. Niitä toimitin Yleisradiolle vuosina 1955 – 65. Kirjeet luettiin aina jouluaaton ohjelmissa.

Luontoaiheisten ohjelmien toimittaminen alkoi varsinaisesti 1966, ja sitä on jatkunut näihin päiviin saakka.

Ehdit eräreissuillasi ja jutuntekomatkoillasi tutustua moniin Lapin vanhoihin erä- ja kalamiehiin. Ketkä heistä ovat erityisesti jääneet mieleen?

Ensimmäinen suuri tuttavuus alkoi Kittilässä. Tapasin siellä tunnetun karhunkaatajan Pekka Nilivaaran, ”Nili-Pekan”. Toinen alan kuuluisuus sillä suunnalla oli Lomajärvelä asunut Arvi Kujala eli ”Loma-Arppa”. Molemmilta sain talteenotetuksi vanhaa eräperinnettä. Eniten Lapin erätietoutta olen saanut ”Loma-Arpan” pojalta Alvari Kujalta. Erinomaisena kertojana ja

muistajana hän on ollut suoranainen aarre. Myös hänen veljensä Ilo Kujala on ollut monessa muisteluksessa mukana.

Tuon ajan parhaita eräkavereitani olivat kittiläläiset Oski Koistinen ja Einari Pääkkölä sekä Veikko Hanhivaara ja Ruotsalan veljekset Alkki ja Einari. Niin, ja tietenkin Viljo Pakasmaa, Pallaksen puistonvartija. Sota-aikana tutustuin Tauno V. Mäkeen, josta sittemmin tuli valtion metsästyksenvalvoja ja lopulta ylijohtaja. Hän oli Sallan komentanttina. Metsästelimme paljon itä-kairassa, samalla hankimme joukoille sapuskaa luonnosta. Myöhemminkin liikuimme yhdessä ja isommissa eräporukoissa koti-Suomessa.

Sallassa sota-aikana oli oppisänäni sikäläinen kuulu eränkävijä Reeti Anttila, ”Hirvi-Anttilana” tunnettu.

Olet samoillut erämetsillä ja kalavesillä eri puolilla laajaa Lappia, mutta kirjoistakin huomaat, että yksi paikka on sinulle erityisen rakas: Muonion Vuontisjärvi...

Muonion Vuontisjärvestä tuli vaimolleni ja minulle unelmien paikka. Saimme Muonioon muuttaessamme Metsähallitukselta sieltä vuokralle tontin. Sille rakensimme eräkämpän, jonka ristimme Kuukeliksi. Vuontisjärvellä olemme koiriemme kanssa viettäneet elämämme onnellisimpia vuosia. Kämpän pihaan näkyy yhdeksän tunturikerhoa Enontekiötä myöten, mahtavimpina läheisimmät Pallaksen kerot. Kämpä ympäristöi-

neen on todellinen luonnonystävän tyysija.

Vieläkö vanhan erä- ja kalamiehen veri vetää riistan ja suomupintaisen perään – vai miten virkistyt nykyään luonnon parissa?

Liikun vielä paljonkin luonnossa. Varsinainen eränkäynti on jäänyt vähiin, mutta kalassa kyllä kuljen. Minulla on jo vuosikymmeniä ollut erä- ja kalakaverina Erkki Leppänen. Yhdessä kalastelemme ja marjastelemme ja opettelemme lukemaan suurta luonnonkirjaa. Eki metsäalan miehenä ja Lapin luonnon tuntijana ja taitajana on ollut korvaamaton retkikaveri.

Olet kirjoittanut viime vuosina jo kaksi omakustanteista erämuisteluskirjaa. Onko lisää vielä tulossa, ja millaisia suunnitelmia sinulla on eräperinneaineistosi varalle?

Minulla on tietenkin vielä kosolti muisteluksia ja kokemuksia tallella. Kirjoittelen aina silloin kun huvittaa. Mitään en kuitenkaan lupaille. Ihmisellähän pitää aina olla suunnitelmia ja unelmia...

Sain aikoinaan parinakin vuonna Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahastolta apurahan Lapin eräperinteen tallentamiseen. Keräämäni haastatteluaineistot ääninauhoineen, valokuvineen ja kaikkineen luovutan Lapin maakuntamuseolle. Museo on paikka, missä ne ovat parhaiten säilyvät. Siellä ne ovat myös tarvitsevien saatavilla. ■

Lapin harvat vanhat pappilat

ANU SOIKKELI

■ Maamme vanhoista pappiloista¹ vain harvat ovat enää käytössä pappiloina, ja vain muutamassa Lapin läänin pappilassa asuu pappi. Näihinkään pappiloihin ei enää liity varsinaista pappilakulttuuria, sillä papin ja pappilan rooli osana seurakuntaa ovat 1900-luvun kuluessa voimakkaasti muuttuneet. Nämä muutokset, yhdessä sotaajan tuhojen kanssa, heijastuvat voimakkaasti myös Lapin pappiloiden miljöössä ja rakennuskannassa.

Vanhojen pappiloiden nykyiset käyttötarkoitukset vaihtelevat Lapissa pappilakäytön ohella asuinkäytöstä seurakunnalliseen koontumiskäyttöön ja ravintolasta museoon. Se, että rakennukselle on löytynyt uusi käyttötarkoitus, on useimmissa tapauksissa turvanut rakennuksen säilymisen. Pappiloiden kulttuurihistoriallinen merkitys muodostuu niiden alkuperäisen käyttötarkoituksen ja historian lisäksi rakennushistoriallista tai -taiteellisista tekijöistä, pappilamiljööstä ympäristöineen ja pappiloiden sivistyshistoriallisesta taustasta. Pappiloiden kulttuurihistoriallinen arvo ei siis ole sidoksissa siihen, kuka niitä käyttää ja mihin tarkoitukseen.

PAPPILOIDEN RAKENTAMINEN

Pappilat olivat aikoinaan tärkeitä rakentamisen ohjaajia ja tiennäyttäjiä. Niiden rakentaminen oli 1800-luvun lopulle saakka seurakuntalaisten – usein vastentahtoinen – velvollisuus. Rakentaminen oli keskusjohtoisesti säädeltyä, mutta erityisiä mallipiirustuksia ei käytetty. Pappiloiden arkkitehtuuri ilmensi aina rakennuttajien ja rakentajien sosiaalisia ja kulttuurisia

olosuhteita sekä elämäntapaa. Jäljellä olevat pappilat välittivät kuvaa rikasmuotoisesta, halki vuosisatojen jatkuneesta rakennusperinteestä ja ympäristökulttuurista.

1600-luvun loppupuolelle saakka pappiloiden pihapiiri koostui lukuisista pienistä rakennuksista, joita saattoi olla jopa useita kymmeniä. Varsinainen monihuoneinen päärakennus, kuten pappilat nyt mielletään, syntyi vasta 1700-luvulla. Sen perustyyppiksi muodostui karoliininen pohjaratkaisu eli keskeissalipohja, joka säilyi yleisenä 1800-luvun jälkipuoliskolle asti.

Rakennukset tehtiin vielä 1700-luvulla yleisesti ja paikoin jopa 1800-luvun alkupuolella ilman kunnollisia perustuksia, ja ne jätettiin vuosiksi ilman ulkolaudoitusta tai maalipintaa. Seurakuntalaisten päivätyönä tehdyn rakentamisen jälki oli monesti huono, eikä 1800-luvulla yleistynyt urakka-muotoinen rakentaminen taannut useinkaan parempaa laatua. Suurin osa menneitten aikojen rakennuksista on lahonnut ja kadonnut aikaa sitten, ja jäljelle jääneet esimerkiksi edustavat aikansa rakentamisen ja kirvesmiestaidon huippua.

Pappilat sijaitsivat yleensä jokien tai järvien äärellä, sillä vesistöt tarjosivat kulkuteitä ja kalansaaliita, lisäksi niiden rantamaat olivat hedelmällisiä viljelysalueita. Pappi sai pääosan elannostaan pappilamaatilan tuotosta. Monilla paikkakunnilla kirkkoherrat ja kappalaiset olivat 1700-luvulta lähtien tienäyttäjinä alueen maatalouden kehittämässä. Esimerkiksi Alatorniolla Ruotsin vallan aikakauden vii-

meinen kirkkoherra alkoi alueella ensimmäisenä harjoittaa rukiinviljelyä ja opasti seurakuntalaisia maanojitukseen. Myös maatalouden koneistaminen ja uusien viljelykasvien kokeilu alkoi usein pappilasta. Esimerkiksi Alatornion Parasniemen pappilaan hankittiin paikkakunnan ensimmäinen nurmiaura 1900-luvun alussa. Kirkossa kuulutettiin kyntönäytöksistä pappilan pellolla heti kirkonmenojen jälkeen. Samoihin aikoihin aloitettiin kylvöheinän viljely ja hankittiin niittokone ja haravakone. Parasniemellä oli myös pitäjänkuulu karja, ja juuri pappila oli siellä karjanjalostuksen alkuunpanija. Myös monet uudet koristepuut ja -kasvit nähtiin ensimmäisinä pappiloissa; Parasniemelle istutettiin uutuuksina lehtikuusia, sembramäntyjä, hopeakuusia ja marjapensaita.²

Pappiloiden rakentaminen oli hidas prosessi, johon vielä 1900-luvun alussa seurakuntalaiset saattoivat aktiivisesti osallistua. Kuvaavaa on Ranuan pappilan rakennustyön kulku 1910-luvulla. Pappilan rakentamista varten tehtiin syksyllä 1912 ja edelleen seuraavana talvena valmistelevia toimia. Lokakuussa hankittiin sammalet, joulukuussa sovittiin hirsien veistämisestä, tammikuussa tarjottiin huutokaupalla niiden vetäminen, helmikuussa ostettiin kattopärepuut, maaliskuussa hankittiin tulenkestäviä tiiliä ja uunien kuoret sekä sahautettiin ikkuna- ja ovitarpeet. Nämä valmistavat toimet oli hyvä tehdä lumikelillä, jotta keväällä päästiin aloittamaan rakentaminen – rakennus valmistui vasta 1916.³

LAPIN PAPPILOIDEN KOHTALO

Ennen toista maailmansotaa oli Lapin läänin alueella kaikkiaan 28 vanhaa pappilapäärakennusta. Niistä on nykyisin jäljellä enää 15, ja vain neljässä pappilassa, eli Pelkosenniemellä, Utsjoella, Tervolasassa ja Ylitorniolla, valot sytyttää pappi. Seurakunnat omistavat edelleen Ranuan, Kemin, Kemin maaseurakunnan ja Kemijärven kirkkoherran pappilat sekä Alatornion kaksi kirkkoherran pappilaa ja kappalaisen pappilan. Kunnan tai yksityisen omistukseen ovat siirtyneet Simon, Karungin ja Tornion kirkkoherran pappilat sekä Kemin kappalaisen pappila.⁴

Lapin pappiloiden katkeran kohtalon selittää suurta tuhoa aiheuttanut Lapin sota. 1940-luvun aikana poltettiin tai paloi 11 pappilaa: Enontekiön, Inarin, Kittilän, Kolarin, Posion, Rovaniemen, Sodankylän ja Turtolan kirkkoherran pappilat, kolme eri-ikäistä Muonion kirkkoherran pappilaa (Snellman, Pfaler ja Kolström) sekä Rovaniemen kappalaisen pappila. Useimmat näistä pappiloista oli rakennettu 1800-luvun jälkipuoliskolla, joka oli Suomen pappiloiden rakentamisen kulta-aikaa.

Pappiloiden nykyiset uhkatekijät liittyvät harvoin kunnossapidon tai korjauksen laiminlyönteihin. Suurin vaara on ylikorjaaminen. Huono kunto on harvoin ollut varsinainen syy rakennuksen laajamittaiseen korjaukseen, vaan useimmiten käyttötarkoituksen muuttaminen, laatutason parantaminen tai omistajan halu muuttaa pappilan ulko- ja sisäasua. Vanhoja pappiloita on korjattu ja korjataan

yhä sopimattomin rakennusmateriaalein ”huoltoa kaipaamattomiksi”, mikä on aiheuttanut rakennusteknisiä ongelmia. Suuri osa Lapin pappiloista on jäänyt rakennussuojelun ulkopuolelle, ja osa rakennuksista on säilynyt vapaaehtoisien, kulttuuritahtoon perustuneen rakennussuojelun ansiosta.

Lapin pappiloista vain Utsjoen kirkkoherran pappila on suojeltu lailla.⁵ Se rakennettiin poikkeuksellisesti valtion kustannuksella vuonna 1843. Valtion tarkoituksena oli tukea pohjoisen seurakunnan toiminnan vakiintumista. Suunnittelijana mainitaan arkkitehti, intendentti Carl Ludvig Engel. Piirustusarkilla on kuitenkin myös A.W.Arppen signeeraus, ja todennäköisesti juuri hän laati piirustukset.⁶ Aumakattoista rakennusta on laajennettu hieman matalammalla osalla 1980-luvun alussa. Pihapiiriin liittyy päärakennuksen lisäksi useita 1800-luvun piharakennuksia, 1700-luvun lopun kaksi aittaa sekä lähellä sijaitsevat kirkkotuvat.⁷ Pappila on tärkeä osa Mantojärven länsirannan kulttuuri-alueita, jota hallitsee kirkko. Pappila on edelleen valtion omistuksessa ja alkuperäiskäytössä. Sekä rakennuksena että kulttuuriympäristönä se on esimerkillinen kohde maamme pappiloiden joukossa.

PAPPILAMILJÖÖT KATOAVAT

Vuoden 1922 pappien palkkausta ja virkataloja koskeneen lain mukaisesti papit siirtyivät rahapalkkaan, ja samalla lakkasi vanha käytäntö sisällyttää viljelty pappilatila osaksi palkkausta. Pappiloiden pihapiirien moninaiset talousraken-

Ranuan pappilan pihapiirissä suurikokoinen tasakattoinen seurakuntatalo on sijoitettu täysin piittaamattomasti lähelle vanhoja rakennuksia. Kuva: Anu Soikkeli.

nukset jäivät tuolloin vaille käyttöä, mistä alkoi piharakennusten vääjäämätön katoaminen. Toisen maailmansodan jälkeen osa pappiloiden entisistä maa-alueista käytettiin siirtolaisten ja rintamamiesten asuttamiseen. Useimmista Lapin pappiloista kaikki piharakennukset ovat 1900-luvun jälkipuoliskolla kadonneet, ja pelkästään päärakennus on noussut edustamaan koko pappilarakentamiskulttuuria. Koko maassamme ei ole jäljellä ainuttakaan pappilaa, jossa päärakennuksen lisäksi olisi säilynyt ennen vuotta 1940 rakennettu kokonaisuus eli väentuvat, tallit, navetat, aitat, liiterit, kellarit ja lukuisat muut maanviljelyskulttuuriin liittyvät rakennukset.

Keskeiseksi ongelmaksi pappilamiljöissä on noussut paitsi rakennuskokonaisuuksien tuhoutuminen myös ympäröivän maiseman metsittyminen. Rakennusten ympäristö on päästetty metsittymään, koska yksityiseen käyttöön siirty-

neen pappilan pihapiiri on pyritty sulkemaan sivullisten katseilta. Pappiloiden sijaintipaikan valinnassa alun perin tärkeät tekijät näkyvyys ja näyttävyys ovat menettäneet nykypäivänä merkityksensä, vaikka noiden elementtien edellytykset olisivat yhä olemassa. Pappilan ja kirkonkylän kaksisuuntainen vuorovaikutussuhde on katkennut, ja rakennuksen yhteys ja suhde maisemakokonaisuuteen on useimmiten rikkoutunut.

PAPPILAT NYKYISIN

Jokaisella pappilalla, kuten jokaisella vanhalla rakennuksella, on yksityiskohtineen oma sanomansa, sillä vanhassa rakennuksessa menneisyys on konkreettisesti läsnä. Pappila, joka on säilynyt ”alkuperäisessä” kunnossaan, on arvokas, mutta se, että rakennus on vuosien mittaan kulunut ja muovautunut käyttäjiensä käsissä, ei vähennä pappilan arvoa. Useimmiten eri vaiheiden samanaikaisen läsnä-

olon luoma kirjo rikastuttaa vanhan rakennuksen arkkitehtuuria ja pidentää sen edustamaa historiallista perspektiiviä. Pappiloissa ajallinen kerrostuma on kuitenkin korjausten jälkeen nykyisin enää harvoin havaittavissa. Vanhalle pappilalle ominaista patinaa ja pintojen kulumista on ollut 1990-luvulla usein vaikea hyväksyä.

Lapin pappiloista vain harvat on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi kohteiksi. Jos rakennus on jäänyt kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten luetteloiden ulkopuolelle, se ei päättäjäin silmissä valitettavasti kohoa arvoasteikossa kovin merkittäväksi. Kuitenkin jokainen vanha pappila ansaitsee tulla säilytetyksi ja hyvin vaalituksi, sillä edeltäneiden sukupolvien rakentamasta ympäristöstä on enää vain vähän jäljellä, ja kuitenkin pappila on konkreettinen muisti, kosketeltava viesti menneisyydestä. Millään sukupolvella ei ole oikeutta purkaa tai muuten riistää tulevilta polvilta niitä kansallisia kulttuuriarvoja, joita edeltävät sukupolvet ovat olleet luomassa. ■

LÄHTEET

¹ Vanhaksi määritellään tässä rakennus, joka on rakennettu ennen vuotta 1940. Suomessa vuonna 1935 pappilakäytössä olleista rakennuksista oli vuoteen 1996 mennessä tuhoutunut noin viidesosa.

Päärakennuksia on nykyisin jäljellä noin 560, ja näistä puolet on enää seurakunnan omistuksessa. Hieman yli 100 pappilassa asuu pappi.

² Eskola, Sanna et al. 1993. *Pirkkiön historia. Pirkkiön kylä ja Alatornion seurakunnan vaiheet. Pirkkiön kylätoimikunta ja Pirkkiön jakokunta, Ylivieska, s. 128, 141-142.*

Alatornion vanha pappila (1786) korjattiin 1990-luvun alussa niin perusteellisesti, että sen sisätilat eivät mitenkään poikkea ajan uudisrakentamisesta. Kuva: Anu Soikkeli.

³ Hiltunen, Mauno (toim.). 1990. *Ranuan historia. Ranuan kunta ja seurakunta, Kemi, s. 604-609.*

⁴ Pappiloiden käyttö vuonna 1996. Soikkeli, Anu. *Suomen vanhat pappilat – menneisyyden tulevaisuus, osat 1 ja 2. ACTA Universitatis Ouluensis -sarjassa C 153, Oulun yliopisto, Oulu, 2000.*

⁵ Valtion kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia suojelleen valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/85, 2§) mukaan.

⁶ Pennanen, Pirjo. 1986. *Keskisuomalaisista pappila-arkkitehtuuria 1800-luvulla. Pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopiston taidehistorian laitokselle, s. 23.*

⁷ Huusko, Jorma et al. (toim.). 1984. *Lapin rakennusperintö. Lapin läänin rakennusperinne ry., Oulu, s. 223.*

Kilpimaan matkustajakoti

VAPPU METTÄINEN

■ Varsinainen matkustajakotitoiminta Pelkosenniellä sai alkunsa 1933. Tuolloin Veera ja Samuel Kilpimaa tulivat paikkakunnalle ja ostivat ”Tervon Kustun talon” kestkievarin pitoa varten. Valtio maksoi ns. pohjamaksua, ja loput peritiin asiakkailta.

Kestkieveareissa oli asiakkaiden kyyditysvelvollisuus toiseen kestkievariin ja ruokatarjoilua ympäri vuorokauden. Pelkosennielläkin asiakkaita riitti, ja kerran oli jopa oma vuode annettu yöpyjille ja itse nukuttu lattialla. Ensimmäinen matkustajakotirakennus poltettiin sodassa.

Nykyinen matkustajakoti on rakennettu 1945. Rakennus on kolmikerkkoinen; alakerrassa sijaitsevat perheen asuinhuoneet, talon toinen pää oli aiemmin postitoimistona ja postinhoitajan asuntona. Myöhemmin se vuokrattiin parturin liiketilaksi 1980-luvun loppupuolelle asti.

Talon toisessa kerroksessa ovat matkustajahuoneet, joita alun perin oli viisi: kaksi kolmen hengen ja yksi viiden hengen huone ja muut perheen lasten huoneina. Ylin kerros oli ullakkoa.

PERHEHYTYKSESSÄ PUUHAA
KAIKILLE

Kilpimaan perheeseen kuului Veeran, Samuelin ja mummin lisäksi

kolme lasta, Kauko, Leena ja Liisa, jotka pienestä pitäen opetettiin työntekoon. Tytöt osallistuivat huoneiden siivoukseen, ja joskus heillä oli kilpailuja, kumpi ehtii pedita enemmän sänkyä. Mummi valvoi kuulemma kepin kanssa, että työt tehtiin kunnolla. Mummin tehtävänä oli ommella pyyhe-liinat ja liinavaatteet, kangaspakat ostettiin Rovaniemen Kauppayhtiöltä. Ensimmäiset huovat oli hankittu armeijan ylijäämävarastolta. Huopien päät mummi kanttasi saatiin nauhoilla.

Mummilla oli perheen lasten lisäksi aina ulkopuolinen apulainen. Kaukon vastuulla oli huolehtia lamppujen täyttämisestä ja lämmityksestä sekä majataloaikaisesta hevoskyydityksestä. Kyyditysvelvollisuus loppui matkustajakotitoiminnan alkaessa, minkä ajankohdasta ei ole tarkkaa tietoa.

Matkustajakodin ohella talossa harjoitettiin maa- ja karjataloutta. Kotieläinkuntaan kuului viisi lehmää, lampaita, sika ja hevonen.

Matkustajakodin pyykit pestiin rantasaunassa. Vanhat ihmiset muistavat vielä satametriset lakanarivistöt jokitörmällä kuivumas-

sa. Asiakkaat täyttivät käydessään matkustajakortin. Sen tiedot kirjattiin matkustajakirjaan, joka toimitettiin nimismiehelle tarkastetta-

vaksi. Majoitustilastoja täytettiin myös säännöllisesti. Rutiineihin kuului samoin terveystarkastajan käynti.

SODAN JÄLKEEN VILKASTA AIKAA

Jälleenrakennusaikana ja isoilla savotoilla 1940-luvun lopulla kulki väkeä, joten kiirettä riitti. Yöpyjät otettiin vastaan mihin vuorokaudenaikaan tahansa; ulko-ovi oli aina auki, ja joskus joku saattoi tulla aamulla maksamaan yösjän, kun oli yöllä tultuaan asettunut taloksi.

Asiakkaat olivat enimmältään miehiä, useat vakituisia ”kaupparsuja” tai pitempiaikaisia rakennus- ja muita työmiehiä. 1950-luvulla kävi paljon viihdetaitelijoita, joille lämmitettiin varta vasten rantsauna. Kuuluisia vieraita olivat mm. Tapio Rautavaara, Reino Helismaa, Esa Pakarinen ja Ella Eronen. Hiihtosesonkina tuli monesti Pyhänturilta hiihtäjiä yöpymään, kun siellä oli tungosta.

Huoneiden siisteys ja puhtaus oli aina kunnia-asia. Matkustajien

lähdettyä oli ohjelmassa siivous ja petaus. Syksyin kevään suursiivouksessa kaikki pestiin lattiasta kattoon.

Toiminnan alkuaikoina alakeran pirtissä tarjoiittiin kahvia. Myöhemmin, 1950-luvun lopulla, rakennettiin ns. pikkupuoli, jossa oli erillinen kahvila.

Kilpimaan matkustajakoti kuului aikoinaan Suomen Matkailijayhdistykseen, joka hoiti ilmoittelun. Omaa mainontaa tai markkinointia ei harrastettu. Valtakunnalliseen retkeilymajatoimintaan matkustajakoti tuli mukaan 1950-luvun alussa, ja tätä kesti vuoteen 1988 saakka.

Asiakkaat alkoivat vähentyä 1970-luvun loppupuolelta alkaen. Toiminta kuitenkin jatkuu tänäkin päivänä perinteikkäässä talossa, osana Pelkosenniemen omaleimaista kirkonkyläkuva. ■

Juttua varten haastateltiin Veera Kilpimaata (s. 1910) ja hänen tyttärtään Leena Lambertia.

Kilpimaan matkustajakodin pihapiiriä Pelkosenniemen kirkonkylässä 1960-luvulla. Kuva: Veera Kilpimaan kotialbumi.

”Hyvä talo, tulen toistekki”

ROVANIEMELÄINEN MATKUSTAJAKOTI KAIRA 1947–1978

PÄIVI RAHIKAINEN ■ ”Äiti osti syksyllä 1945 Rovaniemeltä tontin Kittiläntien varrelta, ja rakensimme siihen. Siitä alkoi majoitusliikkeen pitäminen.” Näin kertoo ”Kairan nuori rouva”, vuonna 1927 syntynyt Irja Hallikainen, joka muistaa perheensä omistaman matkustajakodin vaiheet alusta alkaen. Kairaan majoittui metsien ja maakunnan miehiä, markkina- ja kisavieraita sekä matkailijoita.

Edvard Lehtoselta ostetulla tontilla oli valmiina noin 10 x 8 metrin suuruisen rakennuksen perustukset, joiden päälle alkoi kesällä 1946 nousta hirsikerta toisensa jälkeen nurkat lohensyrstölle salvettuina. Käsinveistetyt hirret oli hankittu Kemistä, missä oli Laitakarin sahan työntekijöiden isohkon asuinrakennuksen hirret *tapuloituina*. Ne saatiin ostaa ja kuljettaa juna-vaunussa Rovaniemelle. Kaksikerroksisen rakennuksen matalahko aumakatto katettiin tiilillä ja seinät vuorattiin vaakalaudoituksella.

Rakentamisen aikana perhe asui vielä Kemissä. Kairan talousrakennuksessa, joka oli tehty tontin rajalle yhteen naapurin piharakennuksen kanssa, asusti aluksi kolme taitavaa hirsimiestä, ja myöhemmin se oli Irja Hallikaisen perheen kotina. Kolmannella sivulla oli sauna, jonka jatkeena olleesta varastosta tuli navetta kahdelle lehmälle, sialle ja parille kanalle. Karjan rehu säilöttiin pahvista tehtyyn mökkiin, joka ilmeisesti oli ollut tontin entisen omistajan tilapäisasuntona evakosta paluun jälkeen. Saunan taakse tehtiin matkustajakodin asiakkaille käymälät.

Sodan jälkeen kaikki oli kortilla. Matkustajakodin avaamista kevättävällä 1947 hidasti naulojen

Matkustajakoti Kairan hirsiseinien pystys aloitettiin kesällä 1946 vanhoille perustuksille. Juhannuksena otetussa kuvassa on mukana omistajaperheen jäseniä ja vieraita sekä kirvesmiehiä. Kuva: Irja Hallikaisen kotialbumi.

puute, minkä vuoksi lattioiden valmistuminen viivästy. Omistajaperheen jäsenet saivat ensin alakerran asuntonsa jotakuinkin kuntoon. Ensimmäiset asiakkaat, kaksi Topinimistä jätkää, otettiin majoitukseen pakkasten paukuessa helmikuun markkinoiden aikaan. Maaliskuussa Ounasvaaran Talvikisojen vieraille voitiin jo huoneita tarjota.

Matkustajakoti sai nimekseen Kaira, ja vähän myöhemmin Kittiläntie muutettiin Kairatieksi. Kairan vastuulliseksi hoitajaksi nimettiin Irja Hallikaisen isä Eerik Toivainen. Käytännössä matkustajakoti oli äidin, Maria Josefiina Ahon hoidossa, mutta hän ei säännöstelyrikkomusten eli mustan pörssin kaupan takia voinut lupaa saada. Irjatyttö osallistui töihin sen minkä ehti pohjoiseen suuntautuneiden kuorma-autokuljetusten ja opiskelujen lomassa, varsinkin kun omaa perhettäkin alkoi karttua.

Kairan yläkerran kahteen pie-

nimpään huoneeseen sai majoittaa yhden ja muihin kuuteen huoneeseen kuhunkin kaksi asiakasta. Huoneissa oli kalustuksena sängyt, pöytä ja tuolit. Kutsukelloa painamalla henkilökunta tuli paikalle. Ovenpieleen asennettiin valmiiksi pesualtaat, vaikka vesijohdot saatiinkin vasta 1952. Altaiden alla oli aluksi sinkkiämpärit, jotka aina aamuisin tyhjennettiin tunkioon, pestiin saunassa ja jätettiin ulos tuultumaan päiväksi. Vesi piti haakea aluksi Ounasvaaran puolelta saksalaisten tekemästä ”vesijohdosta”. Perheen kuorma-auton lavalle pantiin iso säiliö, jonka täyttäminen kesti tunnin. Kotiin ajetusta säiliöstä vesi juoksi letkua myöten saunan isoihin tynnyreihin. Vettä tarvittiin varsinkin pyykinpesuun, ruokavesi haettiin lähimmästä lähteestä. Kun sodan jälkeen ei saanut ostaa lakanakangasta, hankittiin ensin kertakäyttölakanoita aluskanoiksi.

Alakerran tiloista melkein puolet vei iso sali, jossa oli arkisin lounasaikaan tarjolla seisova pöytä. Ruokatarjoilua pidettiin kolme neljä vuotta, mutta kun muitakin yrittäjiä ilmaantui alalle, siitä luovuttiin ja lehmät myytiin pois. Ruoka valmistettiin keittiössä, johon 1948 oli hankittu Työtehoseuran suunnittelemat kalusteet pyörivine patakaappeineen. Hella oli oikea ravintolaliesi. Keittiön viereisessä pienessä huoneessa asui Mamma, joka auttoi monenlaisissa askareissa. Äidin ja isän kamari sijaitisi sopivasti sisääntuloaulan viereisessä. Äiti hoiti vuosikautia yöpöylytystykset.

Ensimmäisinä vuosina matkustajakodissa oli tungokseen asti jälleenrakennuskauden työmiehiä, joita tuli junalla etelästä. Rovaniemellä oli yövyttävä ennen kuin pääsi aamulla jatkamaan linja-autolla eteenpäin. Osa oli matkalla päinvastaiseen suuntaan. Joskus piti alakerran salin lattialle levittää kokoontaitettavia *ritkusänkyjä* vieri viereen, ja osa nukkui pitkin lattiaa. Toki muitakin yöpyjiä oli, kuten virka-autolla liikkunut poliisitarkastaja, joka runoili kiitoksensa: ”Hyvä talo, tulen toistekki. Neuvonpa kulkureita muitakin Kairaan tulemaan, ystävällisiä ihmisiä tapaamaan...” Puskaradio tuntuikin olevan paras keino matkustajakodin mainostamiseksi, lehtimainonnan tehoon Kairan väki ei luottanut.

”JÄTKÄT JONOON JA ...”

Matkustajakodin pito siirtyi joulu-kuussa 1950 Irja Hallikaisen nimiin. Kesällä 1952 saatiin lupa kol-

men uuden matkustajahuoneen käyttämiseen. Ne tehtiin jakamalla sali väliseinän kahdeksi kolmen hengen ja yhdeksi yhden asiakkaan huoneeksi. Rakennukseen vedettiin myös vesijohto, ja ala- ja yläkertaan tuli WC:t miehille ja naisille. Kellariin asennettiin lämminvesisäiliö, joten huoneisiin tuli sekä kylmä että lämmin vesi. Lämmityksenä toimi puukeskuslämmitys. Sen vaatima *tuubikattila* ja lämpöpatterit oli saatu hankittua jo rakennusaikana Sodankylästä sodassa tuhoutuneen Mannermaan liikkerakennuksen raunioista.

Alkuvuosina poliisit kävivät joka ilta hakemassa Kairasta, samoin kuin muistakin majoitusliikkeistä, matkustajakortit. Kaikki yöpyjät kirjattiin tarkkaan myös matkustajakirjaan. Kauppalan terveys-tarkastaja teki pistokoeluonteisen tarkastuksen suunnilleen kerran kuussa ja palopäällikkö tarpeen vaatiessa. Joka kolmas vuosi virkavalta suoritti lain vaatiman laajemman tarkastuksen.

Olympiakesä 1952 oli sateinen ja hiljainen, eikä matkailijoita juuri näkynyt. Jätkätkin pysyivät metsäkämpillä. Heitä alkoi kuitenkin olla asiakaskunnasta yhä suurempi osa kun suuret savotat käynnistyivät pohjoisessa ja Savukosken suunnalla. Jätkiä liikkui eniten syys-lokakuussa ja juhannuksen jälkeen. Toki heitä ilmestyi kauppalaan erinäisille reissuille muulloinkin. Kairassa he tiesivät talon säännöt. Päivällä jätkät saivat ryypätä huoneensa omista pulloistaan ja oleskella keskenään, mutta vieraita ei saanut tuoda eikä korttia pelata. Keittiössä olleesta radiosta ja gramfonista

soitettiin musiikkia kovaäänisten kautta silloin kun miehet sitä halusivat kuunnella. Illalla kymmenen aikaan "Vanha rouva" meni käytävälle ja komensi: "Jätkät jonoon ja kuselle!" Samalla pullo kerättiin pois ja kuhunkin pantiin kylkeen huoneen numero. Pulloa ei saanut takaisin ennen aamukuutta.

Miehet eivät pitäneet pahana tiukkaa kuria vaan monista tuli pitkäaikaisia asiakkaita. Jouluksi talo täyttyi tutuista jätkistä, joille tarjottiin perinteisiä jouluruokia. Jo aattona miehet rauhoittuivat juhlan viettämiseen. Muutenkin heidän asioitaan hoidettiin. "Kodittomia" metsätyömiehiä merkittiin Kairan talonkirjaan, ja heidän kirkonkirjansa siirrettiin Rovaniemelle, jolloin verotuskunnaksi tuli Rovaniemen kauppa. Irja Hallikainen täytti monelle jätkälle veroilmoituksen.

Maakunnan väkeä saapui Rovaniemelle markkinoiden ja Ounasvaaran kisojen aikaan, mutta viina-kauppa veti asiakkaita muulloinkin. Miehiä tuli varsinkin Sallan, Inarin ja Kittilän suunnalta pariksi päiväksi nauttimaan liikkeen tuotteita ja hankkimaan kotikäyttöä varten sallitut neljä pulloa. Kihlmarkkinoille tulleita pareja ei saanut majoittaa samaan huoneeseen ilman kuulutustodistusta, vaan kummankin oli otettava oma yhden hengen huone. Muusta markkinäväestä Kairaan asettui niin myyjiä kuin ostajiakin.

Kesällä alkoi kulkea lomalaisia, elokuussa varsinkin pohjoisnorjalaisia houkuttivat Rovaniemelle hyvät autokorjaamot ja lyhyempi reitti Osloon kuin Norjan rannik-

koteitä pitkin. Ruotsalaisia tuli syksyisin halvan viinan perässä. Taiteilijoita ja urheilujoukkueitakin asiakkuntaan kuului. Tammikuu sekä toukokuu kelirikkoineen olivat Kairassa hiljaista aikaa, jolloin oli hyvä vaikka tehdä remonttia.

Erillisestä maksusta tarjoiittiin huoneisiin aamiainen asiakkaan toivomana kellonaikana. Ensin se tarkoitti aamukahvia pullapalan kanssa mutta puurokin keitettiin kun joku sitä halusi. Vähitellen yleistyi "nykyaikaisempi" aamupala: tarjottimelle kauniisti aseteltuna lasillinen tuoremehua (joka hankittiin Haaparannalta), keitetty kananmuna, leipä juuston tai kinkun kera sekä kahvi tai tee.

"HÄRZLICH WILLKOMMEN"

Kemijoen voimalaitostyömaat työllistivät 1950-luvulla paljon miehiä jotka tarvitsivat tilapäismajoitusta. Keski-Euroopasta ryhdyttiin järjestämään bussimatkoja Pohjois-Norjaan, ja matkan varrelta piti löytää sopivia yöpymispaikkoja. Kairan rouvat katsoivatkin 1950-luvun puolivälissä, että nyt on sopiva aika laajentamiselle. Lisäsiipi rakennettiin tell-tiilestä tontin etelärajan suuntaisesti, mihin oli kesällä 1947 istutettu koivuja pihapiirin vehreyttämiseksi. Laajennusta varten kaivettiin pohja syksyllä 1955, jolloin myös uusittiin lämmitys polttoöljyllä toimivaksi. Uuden puolen kellarikerrokseen tuli omistajaperheen autotalli, sauna ja pesuhuone ja ensimmäiseen kerrokseen heidän asuintilojaan. Toisessa kerroksessa oli neljä matkustajahuonetta sekä WC:t ja suihku.

Laajennus merkitsi muutoksia

myös vanhan puolen alakerrassa. Sinne saatiin piharakennuksen puoleiseen pätyyn kolme huonetta, entisestä keittiöstä tehtiin hallitila, josta pääsi parvekkeelle. Matkustajakodin keittiö ja vastaanotto-tila tuli uuden puolen saumakohtaan. Vastaanottotiski oli entinen pankin tiski, ja siihen voitiin sijoittaa myös puhelinkeskus. Oleskelutilassa oli sohva ja televisio – jo ennen kuin siitä edes näkyi ohjelmaa Suomen kanavilta. Asukkaita varten tilattiin luettavaksi sanoma- ja aikakauslehtiä.

Matkustajahuoneitten numerointi sai nyt lopullisen muotonsa; päärakennuksen toisessa kerroksessa sijaitsivat huoneet 1–8 ja ensimmäisessä numerot 9–15, uuden puolen yläkertaan sijoittuivat huoneet 16–19. Näistä kuusi oli yhden hengen huoneita, kymmenen kahden hengen ja kaksi kolmen hengen huoneita, jolloin vuodepaikko-

ja oli yhteensä 32. Useisiin huoneisiin sai lisätä kiireisimmäksi ajaksi varavuoteen. Peruskalustuksen lisäksi isommissa huoneissa oli tilaa lepotuolille ja pikkupöydälle. Sänkyjen vieressä lattiaa peitti pitkä räsymatto, seinällä oli peili ja tauluja. Verhot ommeltiin paksusta puuvillakankaasta, ja esimerkiksi kaikissa vanhan puolen ikkunoissa oli samanlaiset verhot, mikä näytti siistiltä kadulle päin. Huoneissa yksi seinä oli erivärinen kuin muut ja sängynpeite oli valittu siihen sopivaksi. Yläkerran huoneiden varustukseen kuului myös puhelin.

Matkustajakodin omistajaperhe hoiti alusta alkaen aina itse pyhien ja juhlapäivien työt, mutta lisäksi tarvittiin kolme neljä apulaista. Fiinu Ahon kuoleman jälkeen 1967 Irja Hallikainen päivysti kaksi yötä viikossa. Apulaisten tehtävänä oli ennen kaikkea huoneiden siivous. Aamulla siivousten alkajai-

Matkustajakoti Kaira 1960-luvulla, jolloin ulkomaisia turisteja alkoi Rovaniemelläkin liikkua entistä enemmän. Kairan uusi puoli näkyy kuvassa vain osittain. Kuva: Aimo A. Tuomi. Lapin maakuntamuseon kokoelmat.

siksi avattiin parvekkeiden ovet ja paikkojen annettiin kunnolla tuultua. Pölyt oli pyyhittävä lampunvarjostimia myöten ja vuoteet sijaitava ”oikeaoppisesti”. Parvekkeet paloportaineen olivat tarpeen myös paloturvallisuussystä, sillä huoneissa oli lupa tupakoida. Kerran kuukaudessa pestiin kaikkien huoneiden seinät. Huoneiden puhautta ja viihtyisyyttä pidettiin tärkeänä, samoin työntekijöille korostettiin asiakkaiden kohteliasta ja tasapuolista palvelua.

Pyykinpesu oli melkeinpä joka-päiväinen askare, joka oli Kairan nuoren rouvan vastuulla. Aikaa myöten yhä paremmat koneet helpottivat tätä työtä kuten myös kunnolliset tilat; vanhan puolen kellaritiloihin kunnostettiin nimittäin kuivaus- ja mankelihuone. Mankelointi kuului yökön tehtäviin. Kairaankin hankittiin tehokas sähkökäyttöinen mankeli, jolla ulkopuolisetkin saivat käydä mankeloimassa pyykkinsä sileiksi.

Uusi asiakasryhmä kesästä 1957 lähtien oli itävaltalaisen matkatoimiston Austria Toursin aloittamat bussilla tehdyt seuramatkat, joihin osallistui varsinkin vanhempia ihmisiä. Monet heistä halusivat löytää sodan aikana Lapissa kaatuneiden omaistensa hautapaikat. Myös muita bussimatkalaisia alkoi kulkea. Irja Hallikainen toivotti matkaryhmät sujuvalla saksallaan lämpimästi tervetulleiksi. Monien ulkomaalaisten ihmettelyn aihe olivat suomalaisten rakennusten tikapuut. Bussimatkalaisille tarjottiin illalla ruoka, aamiaisen jälkeen he suuntasivat kohti pohjoista.

Kairan näkyvyyden ja löydetä-

vyyden parantamiseen löytyi sopivan tehokas ratkaisu: punainen, kookas mainosvalo pystytettiin uuden puolen katolle 1957. Se – samoin kuin Marttiinin puukkotetaan mainosvalo – näkyi hyvin pohjoisesta tultaessa Rinteenmäelle Saarenkylän puolelle, ja näin oudommatkin osasivat suunnistaa oikeaan paikkaan. Kadun puolella rakennuksen seinässä oli aluksi kaksi lipputankoa, sittemmin Ruotsista hankittiin teline pienemmille lipuille, joita vaihdettiin aina sen mukaan mistä maista asiakkaita oli.

Matkustajakotien palveluille oli runsaasti tarvetta Rovaniemellä 1960- ja 70-luvulle asti. Pitkäaikaisina majoituslaitoksina täällä muistetaan omistajiensa mukaan nimetyt Vallivaaran, Korhosen ja Salon matkustajakodit sekä ”eksoottisemman” nimen saaneet Outa, Ounas, Lappi, Rovaniemi ja Aakenus sekä muutaman vuoden toiminut majatalo Pyry, jonka alakerrassa oli sauna Punainen lyhty. Kun suurten työmaiden aika oli ohi ja kesämatkailijoita varten perustettiin opiskelija-asuntoihin kesähotelleja, alkoi matkustajakodeissa yöpyvien määrä laskea.

Kairan nuori rouva oli vuonna 1976 vuokrannut Kemijoen rannalla sijainneen Kesäpaikan ravintolotoiminnan, jossa riitti työtä yötä myöten. Kairan kohtalo ratkesi sopivasti kun sairaanhoito-oppi-laitos tarvitsi syksyllä 1978 opiskelijoilleen asuntoja. Viiden vuoden päästä vuokraajaksi tuli ammattikursikeskus. Vuonna 1987 tapahtuneen omistajanvaihdoksen jälkeen Kairan tiloissa on toiminut Rovala-Opiston musiikkilinja. ■

Kotiseututoimintaa kodan perällä

REINO HÄMEENNIEMI

■ Suomen Kotiseutuliiton internet-sivuston etusivulla tanssivat nuoret. Jäsenistöä edustavampi olisi kuva heidän vanhempiensa tai isovanhempiensa ikäisistä ihmisistä, joilla ei tosin kaikilla tarvitsisi olla kansallispuku päällä tai tuohivirsut jalassa. Vaikka kotiseututyö kohdistuu kaikenikäisiin, sen tavallisimmat harrastajat ovat elämässään seestyneeseen vaiheeseen päässeitä ihmisiä. Kuvaavaa on, että liiton internet-sivuston keskustelupalstalla ammottaa hiljaisuus.

Vapaaehtoistoiminta edellyttää muun muassa epäitsekkyyttä. Tekeemisestä kuuluu toki saada tyydytystä itselle, muuten kiinnostus eli voima loppuu. Kotiseutuviljelyn sato palvelee parhaimmillaan ympäröivää yhteisöä. Paikallisyhdistysten säännöissäkkin luetellaan yhdistyksen tarkoituksista ensimmäisenä ”kotiseudun kaikinpuolinen kehittäminen”.

Posion Kotiseutuseura on yksi 29:stä Suomen Kotiseutuliiton lappilaisesta jäsenyhteisöstä. Joukko koostuu 18 yhdistyksestä ja 11 kunnasta. Posion Kotiseutuseura tuntuu olevan paikkakunnallaan varsin arvostettu yhdistys. Kunnan sivistyslautakunta on kiitettävästi myöntänyt sille kohdeavustuksia. Seuraa pidetään aktiivisena, ja niin kenties onkin, kiitos johtokunnan jäsenten, jotka ehtivät paneutua tähänkin monien muiden harrastustensa ohella.

Lapissa on taatusti monia aikaansaavempiakin kotiseutuyhdistyksiä. Kaikki eivät vain kirjoituta itsestään. Posion Kotiseutuseura pitää tiedottamista tärkeänä. Vähäsimpiä syitä siihen ei liene se, että yhdistyksen puheenjohtajista ja sihteereistä on aina vähintään jom-

Posion Kotiseutuseuran tämänvuotinen kevätkokous pidettiin maaliskuussa Kynsijärvellä Erkki ja Aino Kynsijärven yli satavuotiaassa pirtissä. Kuva: Reino Hämeenniemi.

pikumpi ollut ammatiltaan toimitaja. Monen asian toteutuminen ilman tiedottamista on mahdotonta.

SYNNYTETTYÄ ON MYÖS KASVATETTAVA

Posion Kotiseutuseuran lyhyen historian ensimmäinen suuri hanke oli kotiseutumuseo, jonka hankkimisessa kunnalle seura vaikutti merkittävästi. Seuran perustaminen vuonna 1970 tiivistyi tarpeesta huolehtia paikkakunnalta kerätyistä museoesineistä, jotka tuolloin loikoilivat Kirkonkylän kansakoulun navetassa. Kuten sinivalkoiset viitat Posion–Kuusamon ja Posion–Taivalkosken teiden varsilla osoittavat, kotiseutumuseo sijaitsee Lohirannan kylässä. Keskitasoiseen museokokonaisuuteen kuu-

luu nykyisin päärakennus, puojirakennus ja pikku aitta.

Kovin suuri ei yleisön eikä köyhtyneen kunnankaan kiinnostus valitettavasti Posion museota kohtaan ole viime aikoina ollut. Ilman kesätyöntekijän palkkaukseen saatavia työllisyysvaroja – ja naapurissa asuvia Kauko ja Leena Pätsiä – museo olisi käytännöllisesti katsoen suljettuna. Kotiseutuseura jätti viime syksynä kunnan yrittäjäkunnalle museota koskevan kirjallisen esityksen. Siinä muun muassa pyydettiin varmistamaan hyvissä ajoin, että museolle saadaan ensi kesäksi työvoimaa. Kotiseutumuseo on tärkeä osa paikkakunnan kulttuuripalvelujen tarjontaa, ja se on voitava pitää avoimena palkatulla työvoimalla ai-

nakin vilkkaimman matkailukauden ajan.

Seuran aktiivimpia oli vuosi 2000, jolloin seura täytti 30 ja Posion kunta ja seurakunta 75 vuotta. Tuolloin Posiolle valittiin omaksi kotiseutulauluksi rovaniemeläisen Heikki Yli-Tepsan *Posion kutsu* sekä nimikkoeläimeksi muikku ja nimikkokasviksi suopursu. Laulunlaadintakilpailun ja nimikkolajiäänestyksen järjesti kotiseutuseura. Seura pitää tehtävänään tiedottaa näistä paikallisidentiteetin rakennuspalikoista niin, että ne vaikuttavat halutulla tavalla. Lapsia on paitsi synnyttävä myös kasvatettava. Omaksi koettuna, vakiintuneena kotiseutulaulu vahvistaa asukkaiden yhteishenkeä ja kotiseuturakkautta. Nimikkolajien tarkoituksena on antaa myönteistä näkökulmaa yhteiseen ympäristöön.

Viime vuonna Posion Kotiseutuseura muun muassa järjesti paikannimistönäyttelyn ja jäljensi ja tallensi äänitteitä kunnan kotiseutuarkestoon. Johtokunnan retkeilyllä tutustuttiin paikalliseen rakennusperinteeseen. Seuran puheenjohtaja oli mukana kunnan historiatoimikunnassa. Johtokunta kokoontui neljästi. Tämän vuoden toimintasuunnitelmassa on muun muassa kotimuseoiden kartoitus. Sääntömääräisiin kokouksiin osallistuu tavallisesti vain johtokunnan jäsenistö kuten monessa muussakin yhdistyksessä. Posion Kotiseutuseuran jäsenmäärä on vähäinen. Niin on jäsenetujenkin määrä. Toiminnan taloudellinen perusta on julkaisutoiminnan tuotoissa. Seuran vuonna 1998 kustantama *Posi-*

on vanhat kuvat-teos myytiin nopeasti loppuun.

KULTTUURI TUOTTAA HYVINVOINTIA

Tekemistä riittää pelkästään kotiseutututkimuksessa, joka oli varhaisimman kotiseututyön lähtökohta.

Oman elinympäristön kulttuurisen taustan tuntemus edistää sosiaalista hyvinvointia. Kunnan pitämä kotiseutuarkisto pitäisi Posiolla saada nykyistä enemmän kuntalaisia kiinnostavaksi aineiston säilytyspaikaksi. Paikkakuntaa koskevan tutkitun tiedon jäljille olisi päästävä vähällä vaivalla. Kotiseutuopetukseen tarvitaan vielä lisää valmista aineistoa. Paikallinen kulttuuriympäristöohjelma voisi hyödyttää esimerkiksi matkailua, ympäristönhoitoa ja kaavoituksen suunnittelua.

Lapissa riittäisi kotiseututoimialalla taatusti töitä kokopäiväisellekin työntekijälle, mikäli rahoitus järjestyisi. Tätä nykyä Suomen Kotiseutuliiton kevyessä organisaatiossa Lapin maakunnallista työtä koordinoi Lapin liiton edunvalvontapäällikkö, joka myös kuuluu liiton hallintoon. Toivottavasti elokuun valtakunnalliset kotiseutupäivät Perämerenkaarella kylvävät siementä niin, että kotiseutuaste Lapissa voi entistä paremmin ja kotiseutuyhdistykset saavat lisää jäseniä. Päiville osallistuminen kuuluu Posion Kotiseutuseurankin toimintasuunnitelmaan. Tarkoitus on käydä pienellä joukolla päiväseltään Kemissä, Torniossa ja Haaparannalla ja nauttia ravitseva annos tilaisuuksia ja tapahtumia. ■

Kotiseututyötä omaksi ja vieraiden iloksi

LEENA KINNUNEN

■ Matkailu on se taikasana joka niin Kittilässä kuin muuallakin Tunturi-Lapissa saa erilaisille hankkeille rahoitusta. Monissa kunnissa luottamusmiehet ja virkamiehet innostuvat projekteista, joihin järjestyy yleensä helposti rahoitus sillä perusteella, että matkailuelinkeino työllistää paljon ihmisiä ja tuo veromarkkoja ainaista rahapulaa poteviin kuntatalouksiin. Paikkakuntien kulttuuriantia, perinteitä ja omaleimaisuutta ei kuitenkaan ole hyödynnetty matkailijoiden palvelumuotona eikä kuntalaisten työllistäjänä läheskään riittävästi.

Kunnat kamppailevat niukkojen valtionapujen ja köyhtyvien kassojensa kurimuksessa. Väestö ikäännyttyä ja työikäiset veronmaksajat vähenevät. Lakisääteiset palvelut on taattava, ja vapaaehtoisia palvelujakin olisi kyettävä ylläpitämään. Monissa kunnissa onkin säästetty nimenomaan jälkimmäisistä. Kittilässä on säästetty mm. yhdistelemällä lautakuntia ja virkoja. Vapaan sivistystyön lautakunnan tehtäväkenttä on laaja, siihen sisältyy kansalaisopisto, kirjasto, liikunta/urheilu, nuorisotyö ja kulttuuri. Lautakunnat kunnallishallinnossa ovat eräänlaisia asiantuntijaelimä, eli tässä lautakunnassa istuvilla on oltava tietoja ja asiantuntemusta todella monelta eri alalta. Koulutoimenjohtajan ja kansalaisopiston rehtorin virat on yhdistetty sivistystoimenjohtajan viraksi, johon kuuluu koulutoimi ja vapaa sivistystoimi. Nuorisosihteerin virka on jäädytetty, ja nuorisotyö on yhdistetty kulttuurisihteerin työsarkaan. Harva ihminen kuitenkaan on asiantuntija ja kouluttautunut molemmille aloille.

Yhdistelmävirat eivät jätä haltijoilleen kovinkaan paljon aikaa suunnitteluun ja suurien projektien luomiseen. Jokavuotiset budjetintekovaiheessa esiin tulevat säästötavoitteet kaventavat toimintamahdollisuuksia entisestäänkin.

Kittilän kotiseutumuseon vilja-aitta. Kuva: Päivi Rahikainen. Lapin maakuntamuseon kokoelmat.

Kulttuurityöhön kuuluu Kittilässä myös kotiseutumuseon hoito ja ylläpito. Museo toimii erittäin pienellä budjetilla. Rakennukset ja esineet rapistuvat, ja monet niistä ovat kiireellisen kunnostuksen tarpeessa. Varoja kunnostukseen ei kuitenkaan ole. Rakennuksia, lähinnä niiden kattoja, on korjattu Museoviraston avustusten avulla. Yleensä Museoviraston rahoitus on ollut puolet kustannuksista, toinen puoli on ollut omaa rahoitusta. Museon asiapapereille yms. kokoelmille on viimeinkin saatu paloturvakaappi. Koska museo on talviaikana kylmillään, täytyy tekstiilit siirtää syksyisin museolta pois ja keväällä sinne takaisin. Matkaa ker-

tyy reilut kolme kilometriä yhteen suuntaan. Suuret, raskaat patjat ja muutkin tekstiilit kärsivät edestakaisin ”höykkyttämisestä”. Museolle pitäisi saada sellainen lämpö, että tavarat säilyisivät siellä, tai asianmukaiset säilytystilat lähemmäksi museota.

KOTISEUTUTYÖN ARVOSTUS

Kotiseututyö on tärkeää. Paikallisen identiteetin säilyttäminen ja vaaliminen on kunnan ja kuntalaisten rikkaus. Työn ja toimeentulon perässä muualle muuttaneiden ihmisten jälkikasvu vierailee vanhempiensa kotikunnailla etsimässä juuriaan. Kansainvälistyneen musiikki- ym. kulttuurin ominut nykynuorisokin haluaa jossakin elämänsä vaiheessa tietää esi-isiensä menneisyydestä, elämäntavoista ja elinkeinoista. Kaikki matkailijat eivät ole kiinnostuneita pelkästään talviurheilumahdollisuuksista ja ravintola- ja yökerhotarjonnasta. Kulttuurinäikäisten matkailijoiden määrä kasvaa. Paikkakunnan ja sen ihmisten historia kiinnostaa melkein jokaista kävijää. Käsityö-, rakennus-, ruoka- ym. perinteet, musiikki, taide ja murre viestivät vierailijalle omaleimaisuudesta ja jättävät elämyksen, joka erottuu muiden paikkojen jättämästä muistosta.

AITOUS ON VALTTIA

Näiden elämysten tulee olla aitoja, ei tekemällä tehtyjä. Aitous taataan vain sillä, että on talletettua tietoa, esimerkiksi kuinka jokin perinneruoka valmistetaan. Käristys ja lohisoppa ovat yleisiä ravintoloiden ruokalistoilta, mutta monessako

keittiössä osataan valmistaa vaikkapa kampsuja. Aito paikkakuntalainen, puhuessaan h-kirjaimen oikeehan paikhan pistävä asiakaspalvelija, on osa sitä aitouselämystä, jonka matkailija haluaa lomallaan saada.

Kotiseutumuseossa voi käydä katsomassa ja kuulemassa kuinka paikkakunnalla on ennen eletty ja kuinka ruokaa ja muita kotitöitä on tehty. Vielä mukavampaa olisi kun voisi itse kokeilla, vaikkapa langankehräystä rukilla. Museoesineet eivät ole käyttöä varten, mutta museoon voi hankkia varsinaisten kokoelmien lisäksi sellaisiakin esineitä, joita voi käyttää. Pääasia on, että museo kiinnostaa ja siellä on kävijöitä, eikä se rapistu käyttämättömänä ja huoltamattomana. Vaikka meillä ei ole samanlaisia vetonauvoja kuin monissa Euroopan maissa vanhat linnat tai vastaavat, meillä on kuitenkin omaleimainen kulttuuriperintömme, josta löytyy mm. ainutlaatuista saamelais-, savotta-, metsästyks-, rakennus- ja ruokakulttuuria. Ulkomaalaisten mielestä kulttuurimme on eksoottista. Meidän itsemme olisi opittava sitä arvostamaan enemmän.

AINA JOTAKIN TAPAHTUU

Kittilässä ei kotiseututyö ole jäänyt ainoastaan kunnan harteille. Särestöniemessä vaalitaan vanhoja rakennuksia ja esineistöä siinä kuin Reidarin maalauksiakin. Terttu Junttila esittelee isänsä taideperintöä Einari Junttila -taidemuseossa, kirjoittaa ja kertoo lapsuudestaan, menneestä ajasta ja silloisesta elämästä. Yksityisiä kotimuseoita on Olavi Lampelalla Molkojärvellä, Al-

vari Kujalalla Lomajärvellä ja Kirsti Pokalla Pokassa.

Kittilän Joulu, vuosittain ilmestyvä kotiseutu- ja kulttuurilehti, tallentaa perinnettä, tarinoita, kuvia ja muisteluksia. Lehden toimituksesta vastaa lehtitoimikunta, mutta taustatukena toimivat kulttuuritoimi ja taideseura Staalo. 4H-yhdistyksen *Kylänraitit kuntoon* -projektissa on punamullattu, maalattu ja kunnostettu vanhoja rakennuksia, tehty postilaatikoita ja luontoreittejä. Kelontekemässä on kunnostettu vanha riihi riihimuseoksi. Alakylässä taas on elvytetty tervanpolttotaitoja. Lapin ympäristökeskus on ympäristönhoidon ja -suojelun työllistämistöiden avulla kunnostanut vanhoja pärekattoja ja mm. vanhat pajarakennukset Alakylässä ja Rauduskylässä. Kunnan kulttuuritoimella on ollut kaksi perinneräysprojektia, Yrjö Niemelä on julkaissut kirjan muresanoista, ja Minna Rautiola on tutkinut Sirkankylän paikannimiä ja julkaissut tutkimuksensa.

Tässä on vain osa siitä kotiseutu- ja perinteentallennustyöstä, jota Kittilässä on tehty viime aikoina. Kunnan ei tarvitse tehdä kaikkea, avustaa se voisi nykyistä enemmän kotiseututyötä tekeviä tahoja, niin yksityisiä kuin yhteisöjäkin. Vanhat rakennukset rapistuvat koko ajan, vanhat miljööt muuttuvat uudisrakentamisen myötä ja ihmiset kuolevat ja heidän mukanaan katoaa paljon arvokasta tietoa, joten kotiseututyötä ja perinteentallennusta riittäisi useammankin hyvin suunnitellun projektin verran. ■

DIGMO-hanke alkanut

RIITTA KUUSIKKO

■ Rovaniemen taidemuseo on mukana syyskuussa 2001 alkaneessa DIGMO-hankkeessa. Se on Rovaniemen taidemuseon, Lapin maakuntakirjaston ja Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan yhteishanke, jonka tavoitteena on saattaa Lapin kulttuuria yleisön saataville verkon kautta digitaalisessa muodossa.

MUSEOKOKOELMAT JA KUVA-ARKISTO

Hankkeessa ovat mukana Rovaniemen aluetaidemuseon alueella sijaitsevat paikallismuseot Särestöniemi-museo sekä Alariesto-galleria, jotka toimivat pilottina toimintamallin rakentamisessa. Tavoitteena on museoiden yhteinen arkisto ja tuotantojärjestelmä, jota hyödynnetään sekä museoissa että tutkimuksellisissa, koulutuksellisissa ja mahdollisesti kaupallisissa taroituksissa. Pilottivaiheen jälkeen on mahdollista liittää järjestelmään myös Lapin muut ammatillisesti hoidetut museokokoelmat.

Museot tuottavat monipuolista suomalaiseseen ja erityisesti Lapin kuvataiteeseen ja henkiseen perintöön liittyvää kuva- ja tekstimuo-toista dokumentti- ja tutkimusai-neistoa. Sen tallentaminen digitaaliin arkistoihin on kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävää.

DIGMO-hankkeessa kuvataan ja digitoidaan museoiden kokoelmat. Digitointi helpottaa huomattavasti kuva-aineiston hyödynnettävyyttä museotyössä ja tutkimuksessa. Kuvien tallentaminen kuva-arkistoon on perustallennusta, jonka tavoitteena on museoiden tieto-

varantojen ja kulttuuriperinnön säilyminen sekä kokoelmien ja teosten hallittavuus.

Kokoelmien digitointi on myös tärkeä osa vastuullista omaisuudenhoitoa. Teosten turvallisuuden kannalta teoskuvat ovat ehdottomia – esimerkiksi herkkien teosten, luonnosten tai kehystämättömien grafiikan teosten käsittely vähenee.

MONIMEDIA-ARKISTO

Lapin yliopisto vastaa keskeisesti monimedia-arkiston kehittämisestä kuten audiovisuaalisten aineistojen ja kolmiulotteisten mallien tutkimuksesta, digitoinnista ja tuotannosta. Lapin yliopiston osalta pilottihankkeina kehitetään virtuaaliyliopistoon linkitettävää opintokokonaisuutta yhteistyössä taiteiden tiedekunnan ja mediapedagogiikkakeskuksen kanssa. Lisäksi yliopisto kohdentaa pilottihankkeena toimintaa Arktisen keskuk-

sen näyttelyuudistukseen sekä Sodankylän elokuvakeskuksen digitaaliseen kuvapalvelupankkiin.

Yhteistyössä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kanssa tutkitaan ja toteutetaan arkistoitavasta aineistosta kolmiulotteisia audiovisuaalisia malleja. Yhtenä pilottina toteutetaan Andreas Alarieston Lapinkylän pienoismallin kolmiulotteinen mallinnus äänimaailmoinen.

LAPPONICA-TIETOPANKKI

DIGMON tavoitteena on Lapin taidemuseoiden aineistojen tallentaminen digitaalisiin arkistoihin ja kulttuuriverkon rakentaminen sekä liittäminen Laponica-tietojärjestelmään niin, että sen tulokset ovat käytettävissä Lapin maakuntakirjaston ylläpitämän Laponica-portaalin kautta. Hankkeen tarkoituksena on saattaa perifeerisestä asemasta huolimatta Lapin eksoottinen kulttuuriperintö hel-

DIGMO-hankkeen yhteydessä kuvataan ja digitoidaan Särestöniemi-museon ja Alariesto-gallerian kokoelmat. Reidar Särestöniemen luonnokset on jo digitoitu. Kuvassa Luonnoslehti 01 / sivu 18. Teos: Hevosten juotto.

pommin eri toimijoiden saavutettavaksi.

DIGMO-hanke liittyy osaamisen ja tietoyhteiskuntarakenteiden kehittämiseen Lapissa. Sen piiriin sisältyy saumattomasti oppimisympäristöjen ja oppimisen tietoverkkojen kehittäminen, joka luo kytkennän alueellisiin kehittämissä työllisyysstrategioihin. Museoiden tietovarannot saatetaan Internet-verkon kautta oppilaitosten käytettäväksi taiteen ja Lapin kulttuurin opetuksessa.

TEKIJÄNOIKEUSKYSYMYKSET
Digitaalisten sisältöjen pitkäaikainen tallennus ja arkistointi ovat eri puolilla maailmaa kehittelyn ja tutkimuksen kohteena. Ongelmana arkistojen järjestämisessä ovat usein tekijänoikeusongelmat, joihin etsimme ratkaisuja tässä hankkeessa.

Vaikka kuvapankin perustamisessa on kysymys muistiorganisaatioiden oikeudesta siirtää aineistot digitaalisiin arkistoihin sekä ylläpitää ja luoda tietovarantoja, tulee tekijänoikeudet ottaa huomioon.

Parhaillaan on menossa lausuntokierros uudesta EU:n tietoyhteiskuntadirektiivistä, joka vaikuttaa

ratkaisevasti museoiden oikeuksiin tallentaa ja tuoda esille omia kokoelmiaan digitaalisesti yleisön tavoitettavaksi.

DIGMO-hanke järjestää seminaareja yhteistyötahoille, Lapin muistiorganisaatiolle ja muille kiinnostuneille. Tähän mennessä on järjestetty kaksi seminaaria, joiden aiheina ovat olleet tekijänoikeuskysymykset ja digitaalisen kuvaarkiston järjestäminen. Yksi Lapin museoiden yhteiskokous on jo järjestetty. Museokokouksia on tarkoitus järjestää DIGMO:n aikana puolivuosittain. Seuraavaavaksi kokoonnutaan syksyllä Särestössä.

Hankkeen www-sivut ovat tekeillä. Linkki DIGMO:n sivulle tulee Rovaniemen taidemuseon sivuilta, osoitteesta www.rovaniemi.fi/taidemuseo.

Hanke toteutetaan EAKR:n Taavoite 1 -ohjelman ja Rovaniemen kaupungin yhteisrahoituksena 2001 – 2003. Hanketta koordinoi Lapin yliopisto. Hankkeen vastuullisina johtajina toimivat Lapin yliopiston dekaani Mauri Ylä-Kotola, Rovaniemen taidemuseon johtaja Hilikka Liikkanen ja Lapin maakuntakirjaston johtaja Heli Saarinen. ■

Projekti nimeltä *Tosi himmee fossiili*

ESKO JANHUNEN JA HANNA KYLÄNIEMI

■ Projektin tavoitteena on tuoda museoteatteriesityksen ja sen roolihaamojen kautta menneiden sukupolvien ilot ja surut ja tavat nykynuorille läheisemmiksi ja opettaa heitä näkemään historiallisten tapahtumien syy- ja seuraussuhteita. Esityksen keskeisenä teemana on varttuvan ihmisen hämmennys suurten mullistusten keskellä ja se, miten niistä on selvitty.

Hyvät hankkeet syntyvät joskus onnellisten sattumien ansiosta. Toukokuussa 2001 Lapin lääninhallitus järjesti Rovaniemellä koulun ja kulttuurin yhteistyöpäivän. Päivän aikana teatteri- ja museoalan ihmiset saattoivat istumaan vierekkäin, ja näin sai alkunsa uusi ajatus museo-, teatteri- ja koulumaailman kohtaamisesta Rovaniemellä. Muualla maailmalla teatteri on tuotu museoon jo aikaisemmin. Sitä on käytetty havainnollistamaan museonäyttelyiden sisältämiä tarinoita työpajatyypillisesti sekä siten, että kävijät itse ovat teatterin keinoin voineet eläytyä historian tapahtumiin.

Onnekas yhteensattuma oli, että Museovirastolla oli toukokuussa 2001 ensimmäistä kertaa jaossa avustuksia museoiden innovatiivisiin hankkeisiin. Idea museoteatteriprojektista nimeltä *Tosi himmee fossiili* saatiin kiteytettyä ja avustushakemus nipin napin ajoissa lähetettyä. Kesän aikana saapui sitten kirje, jossa Museovirasto ilmoitti myöntäneensä projektille 40 000 mk avustusta. Tänä vuonna Museovirasto myönsi vielä 7500 € jatkoavustusta.

Alkusyksystä 2001 lähdettiin toden teolla liikkeelle. Yhteistyökumppaneina ja varsinaisina toimijoina projektissa ovat Lapin maa-

kuntamuseo ja Teatteriosuuskunta Loimu, joka koostuu eri teatterialan osaajista. Perimmäiseksi tarkoitukseksi tuli museoteatteriesitys toukokuussa 2002. Idean perustana on se, että Lapin maakuntamuseon perusnäyttelyä voidaan uudella tavalla sekä havainnollistaa että käyttää hyväksi. Perusnäyttelyssä on olemassa suuri määrä erilaisia tarinoita, joita voidaan lukea monella tavalla. Teatterin keino on yksi lukutapa. Projektissa päätettiin keskittyä Rovaniemen historiasta kertovaan näyttelyosioon siksi, että ei koettu mielekkääksi pyrkiä tekemään esityksestä vain teatterin keinoin toteutettua näyttelyopastusta. Esityksessä haluttiin paneutua syvällisemmin johonkin aiheeseen. Rovaniemen historia valikoitui aiheeksi sen vuoksi, että tekijät ovat rovaniemeläisiä ja että kohderyhmäksi oli valittu murrosikäiset koululaiset, jotka todennäköisesti tulisivat olemaan Rovaniemen seudulta. Paikallishistorian opetusta haluttiin helpottaa ja avata uudella tavalla.

Museoissa yksi ongelmallinen kävijäryhmä ovat 10–16-vuotiaat nuoret. Heidän ikäisilleen on olemassa koululuokan vierailun aikana työstettäviä tehtäviä, mutta muuten heitä ei ole museossa erityisesti otettu huomioon. Museoteatterilla ajateltiin voitavan nähdä asioita myös nuorten näkökulmasta ja nostaa perusnäyttelystä esille tarinoita heitä kiinnostavasti. Samalla haluttiin hiukan ravistella nuoria huomaamaan, että museo on muutakin kuin pölyinen ja hiljainen ikivanhojen esineiden ”hautausmaa”. Näin ainakin tekijät, sekä

museoväki että teatterialan ammattilaiset, asian näkivät. Mutta pitääkö tällainen ennakoajatus paikkansa? Näkevätkö nuoret museon stereotyyppisesti tylsänä ja kuolleena paikkana? Ja miten saada nuoret kiinnostumaan museosta ja paikallisesta historiasta näyttelyssä?

MIELIKUVIA MUSEOSTA

Jotta tiedettäisiin paremmin nykynuorten ajatuksia museosta, päätettiin pyytää joitakin rovaniemeläisiä koululuokkia mukaan projektiin. Yhteistyöluokiksi valittiin Keskuksen ala-asteen 4R ja 5R sekä Rantavitikan yläasteen 7D ja 8B. Näiltä koululaisilta kysyttiin, mitkä ovat heidän mielipiteensä ja kokemuksensa museosta otsikolla *Mielikuvani museosta* ja millaista on heidän mielestään olla nuori Rovaniemellä. Aineistoa saatiin sekä kirjoituksina että piirustuksina. Nuorilla oli kyllä ”pölyisiä, tunkkaisia ja hiljaisia” käsityksiä museosta, mutta useat heistä näkivät museon myös kiinnostavana ja jännittävänäkin paikkana. Kirjoituksissa pohdittiin omia mielenkiinnon kohteita, ja piirustuksissa oli usein mukana tekijä itse museon näyttelyssä katsojana ja kokijana.

Nuoret tekivät kirjoituksia ja piirustuksia koululuokissa oppituntien aikana. Aineiston tuottamisen jälkeen he tulivat vierailulle museoon ja pääsivät ”kulissien takaiselle” kierrokselle museon työtöihin. Erityisesti heitä tuntuivat kiinnostavan luonnontieteen ja arkeologian asiat. Museo monet erilaiset työt olivat uutta tietoa sekä oppilaille että heidän opettajilleen.

En tiennyt että museossa tarkistetaan kaikki tavarat niin huolellisesti. Luulin että ne vain otetaan ja pistetään näyttelyyn. (Rantavitikan yläasteen 8B oppilas).

En tiennyt museossa olleen mitään toimistohuoneita tai mitään sellaisia tutkimushuoneita. Tai mitään verstaaita sun muita sellaisia paikkoja missä tehdään lavasteita, puuhommia ja kaikenlaista rekvisiittaa... (kaksi Rantavitikan yläasteen 8B oppilasta)

Sitten kouluryhmät kiersivät Lapin maakuntamuseon perusnäyttelyssä tekemässä näyttelykriteiikkiä. Tämä kritiikki työstettiin kirjallisesti, suullisesti ja piirtämällä.

Täällä on kaikkea, mitä on ollut ennen vanhaan. Esim. vanha baari, Rovaniemi sodassa ja ennen sotaa. Täällä on myös täytetyjä eläimiä, jotka vähän pelottaa. Minä kierrän täytetyt eläimet kaukaa... Täällä vanhoja esineitä historiasta. Ne kiinnostavat paljon. Ainakin minua. (Keskustan ala-asteen 5R oppilas)

Kritiikeissä tuli esille, miten tarkkasilmäisiä nuoret ovat. Heiltä saatiin hyviä kommentteja esimerkiksi perusnäyttelytilan valaistuksesta ja levähdyspaikoista. Samalla tuli hyvin selville, että nuoria kiinnostavat kaikkein eniten selkeät kokonaisuudet kuten Rovaniemen kauppalan pienoismallit, baariinstallaatio ja täytetyt eläimet. Oli mielenkiintoista huomata, että nuoret hyvinkin hahmottivat perusnäyttelyn kokonaisuutena ja tevivät ehdotuksia sen parantami-

seksi. Toisaalta tämä johtui varmasti myös siitä, että sattumalta useat näistä oppilaista olivat vierailleet koulun kanssa Arktikumissa jo ainakin kerran aikaisemmin – jotkut useitakin kertoja.

Koululuokkien kanssa tehtävän yhteistyön päämääriä oli kaksi. Toisaalta tarkoitus oli saada nuorten työstämää materiaalia, jota voitiin käyttää hyväksi museoteatteriesityksen käsikirjoituksen tekemisessä. Rantavitikan yläasteen 7D-luokan piirustuksista valittiin yksi, jonka pohjalta samainen luokka työsti aiheetta eteenpäin valmiiksi julisteeksi asti. Toisaalta tarkoitus oli antaa nuorille mahdollisuus tulla tutuiksi museon ja museotyön kanssa. Nuorille haluttiin kertoa, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaista antia museolla on tarjota. Myös he ovat tärkeitä museokävijöitä.

LOPULTA SYNTYI OUNASFAARAO

Museoteatterin käsikirjoitukselle ja esitykselle oli siis olemassa selkeät raamit: suunnataan 10–16 -vuotiaille, kestää n. 40 minuuttia, tutustuttaa katsojat museon Rovaniemi-osioon ja herättää heissä kutketta menneisyyden penkomiiseen. Teatteriosuuskunnan kaksi näyttelijää Susanna Vuorjoki ja Irene Tikka olivat juuri saaneet valmiiksi koululuokissa kiertävän *Sii-pisika*-esityksen. Sen saaman hienon vastaanoton nosteessa päätettiin hyödyntää näytelmän hahmoja ja ”nuotiotarinointi-rakennetta” myös Fossili-projektissa. Kuten Siipisiassakin myös *Ounasfaaraossa* on käsikirjoittajana ja ohjaajana

"Kyllä tää nykyvanhusto on sitte kamalaa!" Ounasfaaraan loppukohtaus. Irene Tikka ja Susanna Vuorjoki. Kuva: Jukka Suvilehto. Lapin maakuntamuseon kokoelmat.

Esko Janhunen.

Oppilaiden kirjoitusten perusteella esityksen lähtökohdaksi muodostui kaksi asiaa. Toinen oli lause eräästä *Mielikuvani museosta* -kirjoituksesta: "Museossa on hiljaista ja rauhallista, sellainen epämiellyttävä tunnelma." Ja toinen oli useassa *Millaista on olla nuori Rovaniemellä* -kirjoituksessa toistunut Ounasvaaran korostunut merkitys kaupunkikuvassa. Esityksen keskiöksi otettiin siis Ounasvaara ja se, että museossa on metakkaa ainakin tämän 40-minuuttisen esityksen ajan. Niinpä näytelmässä käydään mm. kaksi soittaa, pelataan jalkapallomatsi, hypätään Ounasvaaran linkasta ja ollaan

ajaa "metelikelekalla" joulupukin päältä.

Esityksen kesto rajoitti tieteen sisältöä. Rovaniemen koko historiaa ei kannattanut juttuun puskea, vaan mukaan otettiin muutama keskeinen tapahtuma sadan viime vuoden ajalta: kansalaissota, markkinat, Rovaniemen tuhoutuminen sodassa, jälleenrakennus ja turismin paisuminen. Historiankirjoja tutkailtaessa nousi esiin myös valokuvan valtava voima menneisyyden sanansaattajana. Näin esityksen selkärangaksi otettiin valokuva-albumi, jota selataan kauas eiliseen.

Syksy 2001 oli käsikirjoituksen suunnittelun ja ensimmäisten ver-

sioiden aikaa. Helmikuun lopulla 2002 lopullinen teksti oli valmis, museo näytti sille vihreää valoa, ja harjoitukset pyörähtivät käyntiin. Näin alkoivat erään kuvitellun suvun vaiheet todellisella Rovaniemellä muuttua lopulta paperista lihaksi. Esityksen harjoitukset on pidetty enimmäkseen museon näyttelytilassa aukioloaikoina, ja ne ovat kiinnostaneet yleisöä. Vaikuttaa siltä, että kävijät ovat myönteisesti yllättyneet näyttelyssä tapahtuvasta erilaisesta toiminnasta.

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan opiskelijoille tarjottiin mahdollisuutta suorittaa teatterityöpajaopintoja projektissa. Mukaan lähti kaksi opiskelijaa, Tarja Hill ja Johanna Saarivaara, jotka ottivat hoitaakseen esityksen tarpeiston, puvustuksen sekä käsiohjelman teon. Lisäksi esityksen toteuttamisessa ovat olleet mukana ääninauhaa tekemässä Kosti Nevanlinna ja valokuvia ottamassa Ville Vuorjoki. Kaiken kaikkiaan projektissa on ollut siis mukana joukko eri alojen ammattilaisia ja opiskelijoita.

TOUKOKUUSSA 2002

Valmis Ounasfaarao esitetään 2.–31.5.2002 kaikkiaan 34 kertaa. Esitykset ovat koululuokille ilmaisia. Museon ja teatteriosuuskunnan yhteistyö on loppuun saakka sujunut joustavasti. Joistakin sellaisista yksityiskohdista on neuvoteltu, jotka liittyvät museon perusnäyttelytilan ja teatterilavan erilaisuuteen toimintaympäristöinä. Kaikki on kuitenkin saatu sopimaan yhteen. Esitys on siten nimensä mukaisesti museoteatteria.

Ounasfaaraan ensimmäiset esitykset on pidetty, ja palaute on ollut myönteistä. Esitysajat on loppuun varattuja, ja kyselijöitä myös muilta kuin koulutahoilta on ollut yllättävän paljon. Projektissa mukana olleet neljä koululuokkaa ovat olleet katsomassa ensimmäisiä Ounasfaaraan esityksiä. Koululaiset työstävät vielä koulussa ajatuksiaan siitä, millainen esitys heidän mielestään oli. Jos esityksestä saadaan palautetta tai parannusehdotuksia, sitä voidaan vielä muuttaa tarpeen mukaan. Museoteatterin tekemisessä koululaisten tuottamasta materiaalista on ollut suuri ilo ja apu. Toivottavasti projekti on antanut myös koululaisille uusia ajatuksia museomaailmasta. Se, miten esitys kykenee avaamaan Rovaniemen historiaa kaikille niille noin 900 koululaiselle, jotka esityksen toukokuussa näkevät, selviää myöhemmin. ■

”Katohan vaan tyttö, niin Ounasvaaralta sieki käpyses löyät.” Ounasfaaraan kohtaus Ounasvaaralta 2002. Irene Tikka ja Susanna Vuorjoki. Kuva: Jukka Suvilehto. Lapin maakuntamuseon kokoelmat.

Arktikumien juhluvuosi

Arktikumissa vietetään tänä vuonna 10-vuotisjuhlia. Juhlavuoden ohjelmaan kuuluu muun muassa näyttelyitä, valtakunnallinen jää- ja lumiaiheinen kilpailu nuorille, juhla-luentosarja, tiedeviikko ja pohjoi-

nen kirjallisuustapahtuma. Tapah-
tumien painopiste on syyskaudel-
la. Pääjuhla pidetään 2.12.2002.

Lisätietoja saa Arktikumien kotisi-
vuilta www.arktikum.fi tai neu-
vonnasta, p. (016) 317 840.

Särestöniemi-museossa tutkitaan rakennuksia

Särestön kulttuurimiljö -hanke/
kunnostohjelma on käynnistynyt.
Särestön kahdessa rakennuskoko-
naisuudessa, Vanhassa Särestössä ja
Reidarin Särestössä, on yhteensä
18 rakennusta, jotka inventoidaan
muun muassa mittaamalla ja tutki-
malla yksityiskohtaisesti niiden ra-
kenteet ja kunto. Myös alueen
luonnonympäristön arvoihin ja

yleisöä palveleviin reitteihin ja alu-
eisiin kiinnitetään huomiota. Kar-
toitusten perusteella laaditaan toi-
menpidesuunnitelma kustannus-
arvioineen. Työt suorittaa Arkkiteh-
titoimisto Antti Pihkala Oulusta.
Hankkeen kokonaiskustannusar-
vio on lähes 22 000 euroa, josta
noin 10 000 euroa on saatu EU:n
rakennerahastosta.

Einari Junttilan taidetta näyttelyissä ja kirjana

Einari Junttila (1901–1975) tunne-
taan parhaiten herkistä akvarelleis-
ta, mutta hänen laaja tuotantonsa
sisältää myös öljyvärimaalauksia ja
pastellitöitä. Aiheet maalauksiinsa
Junttila ammensi Lapin kauniista
luonnosta – pääasiassa Kittilän
tuntureilta, metsälammilta, puroil-
ta, soilta ja niityiltä.

Taiteilijan 100-vuotismuisto-
näyttely avattiin 28.12.2001 Einari
Junttila -taidemuseossa Kittilässä.
Museon hoitaja Terttu Junttila on
vuosien mittaan kirjannut muistiin

isäänsä koskevia tietoja, jotka on
nyt luettavissa helmikuussa julkis-
tetussa kirjassa *Einari Junttila*.
Runsaasti kuvitetussa teoksessa on
myös Junttilan taidetta ja elämän-
vaiheita tutkineiden lehtori Heikki
Kastemaan, professori Timo Joke-
lan ja filosofian tohtori Tuija Hauta-
la-Hirviojan osuudet.

Einari Junttilan muistonäyttely
oli talvella esillä Rovaniemellä, ja
heinä–elokuussa siihen voi vielä
tutustua Kemijärven kulttuurikes-
kuksessa.

Kotiseutupäivät Perämerenkaaressa

Valtakunnalliset kotiseutupäivät järjestetään 1.–4.8.2002 Kemijn ja Tornion lähiseuduilla. Niiden teemaksi on valittu *Rajaton kotiseutu*. Päivien aikana on ohjelmassa kahden valtion ja seitsemän kunnan alueella monipuolisia näyteltyä, seminaareja ja muita tilaisuuksia sekä retkiä, joilla tutustutaan Perämerenkaaren luontoon, historiaan ja elinkeinoelämään.

Kotiseutupäiviä varten on Peräpohjola-Seura laatinut yhteistyössä kotiseutuyhdistysten kanssa *Kotiseudun käsikirjan*. Se on painettu vihkonen, joka esittelee Lapin läänin lounaisnurkan sekä Kuivaniemen ja Haaparannan kotiseutuyhdistysten tekemää työtä.

Marina Takalo -tapahtuma kotiseutupäivillä Kemissä

Sibelius-Akatemian kansallismusiikkiosaston tuottama monitaiteellinen esitys Marina Takalon runostosta saa ensiesityksensä valtakunnallisilla kotiseutupäivillä Meripuiston laululavalla Kemissä 1.8.2002 kello 18.

Professori Heikki Laitisen ohjaamassa Iku-Turso-ryhmän produktiossa (7–8 henkilöä) esittäytyvät Marina Takalon perinteen eri lajit tarinoista joikuihin. Myös omalämäkerrallinen karheankaunis runous ja vienalaisuus saavat aidon mutta toteutustavaltaan moderninkin tulkinnan.

Miksi juuri Kemissä esitellään Marina Takalon perinnettä? Marina Takalo (1890–1970) asui Kemissä 25 vuotta neljänä eri jaksona, ja Kemissä on myös hänen viimeinen leposijansa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokoelmissa on nauhoitteina sata tuntia Marina Taka-

lon perinnettä, mikä on suurin yhdeltä ihmiseltä saatu äänikokoelma. Professori Juha Pentikäisen teosta *Marina Takalon uskonto* (1971) on käytetty kahdessa tiedekunnassa kurssikirjana, myös ulkomaiden yliopistoissa. Kemijn ja Tornion seudun äidinkielen opettajat ry toimitti 1990–91 kansalaiskeräyksen, jolla rahoitettiin Marina Takalon pronssinen reliefi Kemijn kulttuurikeskukseen. Ihailtu veistos on kuvanveistäjä Sanna Koiviston käsialaa. Myös kulttuurikeskuksen edessä oleva katu kantaa Marina Takalon nimeä.

Iku-Turso-ryhmän esitys on samalla huomionosoitus niille sadoille vienalaisille ja karjalaisille, jotka 1920-luvulta lähtien muuttivat Keemiin työn ja uuden asuinpaikan toivossa. Aihe myötäilee myös kotiseutupäivien *Rajaton kotiseutu*-teemaa.

Siidassa uusi lastennäyttely

Inarin Siidassa avataan kesäkuussa Saamelaimuseon toteuttama näyttely *Staalon ja maahisten maa*, joka on suunnattu erityisesti 3–11-vuotiaille lapsille. Tämä toiminnallinen näyttely pohjautuu saamelaiseen tarinaperinteeseen. Kokonaisuutta on valmisteltu yhteistyössä kirjailijoiden ja kuvittajien kanssa.

Staalon ja maahisten maa-näyttelyn käsikirjoitus rakentuu perinteisen saamelaisen kertomusperinteen maailmakuvalle ja lapsille kerrottujen opettavaisiksi tarkoitettujen tarinoiden juonelle. Näyttelyn toteuttamisessa hyödynnetään digitaalisen tulostustekniikan ja käsityön keinoin rakennettuja fantasiaympäristöjä. Niissä yhdistyvät pohjoinen luonto vuodenaikoinen sekä tarinoiden kufitarren ja stalojen maailma. Näyttelyn

aineistosta laaditaan samanaikaisesti virtuaalinäyttely osaksi Siidan [www-sivustoa](http://www.sivustoa).

Pohjoista taidetta Australiassa

Kahdeksan pohjoisen naistaitelijan, Marit Følstadin, Marja Helanderin, Helena Junttilan, Sari Lievosen, Merja Aletta Ranttilan, Anni Rapihojan, Maj-Lis Skaltjen ja Sointu Viinikan, näyttely *Bereniken hiukset – pohjoisen naistaitelijan identiteettiä etsimässä* oli vuosi sitten esillä Australiassa Melbournessa. Näyttely oli alkujaan esillä Rovaniemen taidemuseossa kesällä 1999 ja syksyllä Galleria Otsossa Espoossa. Näyttelyn kuraattorina on toiminut FM Leena Lohiniva.

Osa näyttelystä, saamelaistaitelijoiden teosten kokonaisuus *Sámi Govvat*, kiersi lokakuusta 2000 lähtien runsaan vuoden ajan Australian Sydneyssä, Wollongongissa, Bendigossa, Hobartissa ja Canberassa. Näyttelyt saivat innostuneen vastaanoton. Kolme taiteilijaa työskenteli Melbournen taideyliopiston vierailevina taiteilijoina kuu-kauden ajan. Näyttelyyn osallistuneille taiteilijoille oli tärkeää mahdollisuus tutustua myös aboriginaalitaiteeseen.

Suomessa viisi maailmaperintökohdetta

UNESCO:n maailmanperintöluettelo on tullut suomalaisille entistä tutummaksi Helsingissä viime joulukuussa pidetyn maailmanperintökomitean 25. istunnon ansiosta. Suomi liittyi UNESCO:n yleissopimukseen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta vuonna 1987. Sopimuksen tavoitteena on eri kansakuntien ainutlaatuisen perinnön arvostuksen lisääminen ja perintöä koskevan tiedon levittäminen.

Maailmanperintöluettelossa oli vuoden 2001 lopulla lähes 700 kohdetta, jotka sijaitsevat yli sadassa valtiossa. Näistä valtaosa,

yli 500, on kulttuuriperintökohteita. Pohjoismaissa maailmanperintökohteita kohteita on 20, niistä viisi Suomessa, nimittäin Suomenlinna, Vanha Rauma, Petäjäveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas sekä Sammallahdenmäen muinaisjäännösalue Lapin kunnassa Ala-Satakunnassa.

Museovirasto ja ympäristöministeriö ovat valmistelleet uusien kohteiden lisäämistä listalle, ja yhtenä ehdokkaana on Inarin Ukonsaari. Toistaiseksi lappilaisia lähin luonnonperintökohde on Ruotsin Lappi ja kulttuuriperintökohteita Gammelstadin kirkonkylä Luulajassa sekä Altan kalliopiirokset.

Kirjakatsaus

Paula Purhonen, Pirjo Hamari & Helena Ranta (toim.). *Maiseaman muisti*. Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäänökset. Museovirasto. Vammalan Kirjapaino Oy 2001.

Museovirasto on valinnut Suomen tuhansien kiinteiden muinaisjäänösten joukosta 205 huomattavaa kohdetta tarkemmin esiteltäväksi laajaan ja värikylläiseen teokseen. Maakunnittain ja seutukunnittain tasapainoisesti koottu teos pyrkii tarjoamaan tietoa ja virikkeitä maankäytön suunnittelun, museotoimen, opetuksen, historian harrastajien ja kulttuurimatkaileuhankkeiden tarpeita varten. Useimmat kohteet voi helposti paikantaa peruskarttatietojen avulla. Lisäksi lyhyet kohdetiedot ja onnistunut värikuvavalikoima opastavat kävijää muinaiskohteiden äärelle. Antia täydentävät esine- ja kaivauskuvat

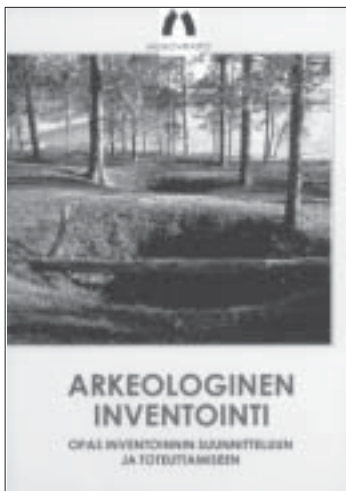
sekä muutamat piirrookset.

Oivallisesti lahjakirjaksi soveltuvan teoksen johdanto käsittelee yleispiirteisesti muinaismuistolaikaa, muinaisjäänösten suojelua ja hoitoa, esihistorian periodijakoa ja ajoituksia. Keskeinen kirjallisuus mainitaan kohdekuvausten yhteydessä ja koottuna kirjan lopussa. Rakenne on siten selkeän luettelomainen ja informatiivinen. Kohdevalintaan on vaikuttanut objektien näyttävyys, säilyneisyys, saavutettavuus ja ainakin osittain halu esitellä Museoviraston tutkimustyön uusia tuloksia. Luonnollisesti esiteltävät kohteet voi kokea myös toimittajien ja kirjoittajien mieltymysten heijastumana, sillä Suomesta tunnetaan tuhansia kiinteitä muinaisjäänöksiä – vaihtoehtoja on siis runsaasti. Kirjoittajina on yhdeksän Museoviraston palveluksessa toimivaa arkeologia.

Toimittajien eduksi on sanottava, että kokonaisuus on tasapainoinen ja sisältää maamme muinaisjäänösten päätyypit. Lisäksi kirjassa on tasaveroisesti esitelty historiallisen ajan muinaisjäänöksiä ryssänuuneista, jatulintarhoista, rajamerkeistä, lapinpadoista ja tervahautoista keskiajan linnanraunioihin. Pääpaino on kuitenkin esihistoriallisten kohteiden esittelyllä. Alueellisia suojelukohdeluetteloita on laadittu parin vuosikymmenen aikana lähes koko maasta, joten niistä on saatavissa täsmällisiä lisätietoja lähes kaikista säilyneistä muinaisjäänöksistä. Lapista teok-

seen on valikoitu 20 merkittävää muinaiskohdetta, joista useimmat ovat Enontekiön Markkinan ja Inarin Ukonsaaren kaltaisia tunnettuja matkailukohteita.

Hannu Kotivuori

Päivi Maaranen & Tuija Kirkinen (toim.). Arkeologinen inventointi. Opas inventoinnin suunnitteluun ja toteuttamiseen. Museovirasto. Jyväskylä 2000.

Arkeologian harrastajalle ja ammattilaiselle suunnattu opas maamme muinaisjäännösten paikannuksen, määrittämisen ja dokumentoinnin salaisuuksista on tervetullut ja huoliteltu uutuus. Arkeologisten kohteiden erityispiirteiden ja kaiken aikaa teknistyvien dokumentointitapojen tunteminen vaatii konkreettista tietoa, johon tämä erillisartikkeleista koostuva teos antaa inventoinnin osalta päteviä eväitä. Osittain samoja aiheita on usean tutkijan voimin kä-

sitelty nyt jo vanhentuneessa *Arkeologin kenttätyöt* -teoksessa (1973). Uuteen teokseen ovat näkemyksiään kirjoittaneet lähes 40 arkeologia eri puolilta Suomea. Tämä auttaa hahmottamaan paremmin erilaisia alueellisia tutkimustraditioita ja kohdevivahteita. Esimerkiksi Ahvenanmaan saariston, Etelä-Suomen rintamaiden, sisämaan polvekkeisten järvenrantojen, Pohjanmaan nopean maanousun kohottamien lakeuksien ja Lapin jylhien tunturimaiden aineistot poikkeavat suuresti toisistaan.

Teoksen aihepiireiltään vaihteleva rakenne kysyy lukijalta aktiivista paneutumista sisältöön, mutta palkitsee runsailla yksityiskohdilla, joita soveltamalla voi luoda oman ”käsialansa” inventointityötä toteuttaessaan. Kysymys on ennen kaikkea kokemusten jakamisesta, ei niinkään dogmaattisen inventointisysteemin markkinoimisesta. Alueet, kohteet ja muinaisjäännöstyypit vaihtelevat huomattavasti pelkästään säilyneisyydeltään. Tällöin tunnistaminen ja luokittelu tuottaa hankaluuksia kokeneellekin arkeologille, sillä jokainen kohde on oma kokonaisuutensa. Nämä ongelmat tuodaan oppaassa hyvin esiin, vaikka teoksen kirjoittajat välillä esittelevätkin samankaltaisia kohteita ja tallennustapoja. Monipuoliset kirjallisuusviitteet, informatiivinen mustavalkokuvitus, muinaismuistolaki ja muinaisjäännösrekisterin käyttöohjeet nostavat selvästi kirjan käyttöarvoa maastotyössä.

Hannu Kotivuori

Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen (toim.):
Rakennusperintömme.
Kulttuuriympäristön lukukirja.
Hämeenlinna 2001.

Ympäristöministeriön ja Museoviraston yhteisen *Rakennusperintömme*-julkaisun johdannossa on yhdeksi tavoitteeksi mainittu tutustuttaminen monimuotoiseen rakennusperintöömme. Kirjan lyhyissä ja ytimekkäissä artikkeleissa käsitelläänkin rakennusperintöämme monista eri näkökulmista. Alussa pohditaan muinaismaisemaa ja muinaisjäännösten jälkiä nykymaisemassamme. Seuraavat kymmenen sivua käsittelevät maaseutumiljööön pihatyyppettä, kylätyyppejä ja maaseutumme kokemaa voimakasta rakennemuutosta sekä sen tuomia ympäristömuutoksia. Pääosa kirjasta (150 sivua) käyteään erilaisten rakennustyyppien kulttuurihistorialliseen esittelyyn – esimerkiksi kirkkojen, pappiloiden, kaupunkikeskusten, kauppojen, puistojen, rautatierakenteiden,

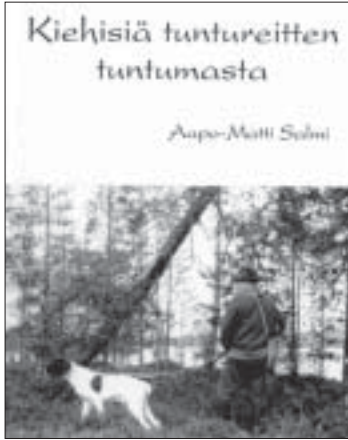
teollisuusmiljöiden, koulujen ja sairaaloiden. Asiantuntijoiden kirjoittamat tekstit ovat selkeitä ja antavat kustakin aiheesta mielenkiintoisen tietopaketin. Artikkeleihin liittyy lisäksi hyvä kirjallisuusluettelo, jonka avulla löytää helposti lisätietoa. Teoksen loppuosaan on koottu tiivistä tietoa suojelukysymyksiin liittyvistä perusasioista ja pohdiskelua rakennuskantamme arvoista ja arvottamisesta.

Suomi on pitkä maa. Siksi tällaisissa teoksissa valitettavasti näkyy eteläsuomalainen painotus. Kun teosta tarkastelee pohjoissuomalaisin silmälasein, jää kaipaamaan paria seikkaa. Ensinnäkin sotien jälkeisen rakennusperintömme esittely jää pitkälle nimekkäiden arkkitehtien töiden esittelyksi. Kuitenkin suurin osa laajoille haja-asutusalueille sodan jälkeen valmistuneista asunnoista on rakennettu tiettyjen suosituiksi tulneiden tyyppiinrakennusten mukaan. Ainakin jälleirakennetussa Lapissa tämä on vallitsevana piirteenä. Tämäntyyppiset teokset, jotka esittelevät herkkuisimmat rakennustaiteemme piirteet, sisältävät myös sen riskin, että suuri yleisö ei näe oman rakennetun ympäristönsä arvoa ja tulkitsee asian niin, ettei laajoja maaseutualueita tarvitsekaan arvostaa. Kirjan tekijöille on pakko huomauttaa, että pohjoisessa on muutakin kuin poroerotteluaitauksia, Tornioista mainitakseni vaikka venäläiselle armeijalle rakennetun kasarmirakennuksen. Tornionlaakson rakennusperintö on hyvä muistaa osana arvokasta kansallismaisemaamme.

Rakennusperintömme-kirjan

kuvitus ja ulkoasu on korkeatasoinen. Siinä on runsas värikuvitus ja miellyttävä yleisilme. Helppolukuisuus tekee siitä teoksen, jota voi suositella kaikille aiheesta kiinnostuneille.

Minna Heljala

Aapo-Matti Salmi: *Kiehisiä tuntureitten tuntumasta*.

Gummerus. Saarijärvi 2001.

Opettajana muun muassa Luoteis-Lapissa toimineen Aapo-Matti Salmen omakustannekirja on pieni teos täynnä koettuja ja eri puolilta koottuja luontoelämyksiä 1900-luvun puolivälin tietämistä. Kirjan omakohtaiset muistelukset ovat kertomuksia eräretkistä, koirapersoonista ja mökkielämästä Kittilän ja Muonion kairoissa sekä sotaretkistä Sallassa. Mukana on myös Aapo-Matin kirjoittamia joulukirjeitä ja vielä lisäksi muistiin laitettua kansanperinnettä eli kertomuksia Lapin tietäjistä, taitoista ja tarinoista. Kaikki ne henkivät meneestä, entisien aikojen suurista kairoista ja maineikkaista eränkävi-

jöistä. Kertomukset eivät kuitenkaan ole lohduttomia. Ne ovat tuleville sukupolville tarkoitettuja, tulla kerrottavia hyviä muisteluksia – samalla opettavaisia paloja pohjoisen historiasta.

Kirjan omakohtaiset tarinat ovat mielestäni sen parasta antia. Nämä ”kiehiset” tuoksuvat onnellisesti tervakselta ja savulta. Niissä jokien sekä lompoloiden laineet läiskyvät ja kuukkelit seuraavat metsämiestä ja koiraa eväiden jakamisen toivossa. ”Kiehisistä” huu-kuu vahvasti eletty elämä ja sydänjuuria myöten syvä luontosuhde. Lukijan on helppo samaistua ja päästä mukaan retkille. Päälimmäiseksi lukukokemuksesta jää ihailun ja kunnioituksen tunne. Jospa itsekin voisin myöhemmin katsoa taaksepäin ja tuntea, että olen osannut elää yhtä merkityksellistä elämää ja myös nähdä elämän merkityksellisyyden ympärilläni kuten Aapo-Matti.

Hanna Kyläniemi

Kirsi Hakala (toim.): *Suo on kaunis*. Maahenki 1999.

Jyväskylä.

Suo on kaunis on erilainen suokirja – kliseinen ilmaus on tässä tapauksessa paikallaan. Ilomantsissa 1998 pidetyn kansainvälisen *Suon*

estetiikka -konferenssin pohjalta tehty julkaisu on harvinaisen kaukana tavanomaisista kokousesitelmäkoosteista.

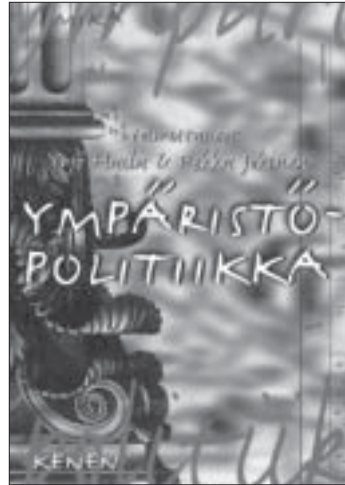
Hienosti kuvitetussa ja taiten taitetussa ja toimitetussa kirjassa tutkaillaan suota maisemamuotona ja ekosysteeminä, suon kulttuurihistoriaa ja mytologiaa, soita taitteiden tulkitsemana ja myös (performanssien) näyttämönä, elämysten antajana ja virkistykseen lähteenä. Viimeisessä osiossa on vielä tarkastelun kohteena erimuotoisten soiden ja turpeen hyötykäyttö.

Luettelomainen katsaus pääaihepiireihin ei tee kirjalle oikeutta – se on parasta lukea ja kokea itse. Estetisointiin taipuvaisen luonnontutkijan ja ”suofriikin” kirja imaisi mukaansa jo alkusivuiltaan. Ravitsevia olivat etenkin ammattiestetikkojen, ekologien, perinteentutkijoiden, ympäristöfilosofien, ihmismielen tuntijoiden, taiteilijoiden ja kirjailijoiden avamat suonäkymät. Yksitotiselta näyttävä on mitä monimuotoisinta ja stimuloivaa. Kauneuden ja ankeuden vuorovaikutuksesta syntyy suon kiehtovuus ihmisen mielessä. Väärinymmärretty maisema vaatii kokijaltaan paljon paitsi fyysisesti myös fysiologisesti, sananmukaisesti kaikkien aistien avautumista. Kirjassa lainatun havainnoijan sanoin: ”Kuka tahansa hupsu osaa arvostaa vuoristomaisemia. Mutta tarvitaan arvostelukykyinen ihminen arvostamaan soita.”

Suo on kaunis on taiteellinen tietokirja, kirjallinen elämysmatka suolle. Siinä myös hienoilla valokuvilla ja runoilla on erityinen osuutensa; Jorma Luhdan ja Aaro Hellaa-

kosken nimet puhuvat puolestaan. Kuten aito suokokemus on moniaistinen, kirjan lukeminen tuntui sulattavan talven jäljiltä kohmeisen mielen ja sai kaipaamaan villeintä luontoamme, kurjen vihlovaa kutsuhuutoa, suopursun väkevää lemua, karpalon kirpeyttä kielien päällä...

Kimmo Kaakinen

Yrjö Haila & Pekka Jokinen (toim.): Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka. Vastapaino 2001. Jyväskylä.

1960–70-luvun ympäristöherätyksen jälkeen ympäristökysymykset ovat nousseet pysyvästi mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Ympäristöstä on tullut samalla ongelma, joka näyttäytyy ympäristöhuolena ja on keskeisesti poliittinen kysymys. Ympäristöasiat ovat tulleet myös osaksi kulttuuria, ja niiden pääpiirteiden tuntemuksen

voi katsoa kuuluvan perussivistykseen.

Koulutukseen ympäristöasiat ovat tulleet kiinteästi mukaan kaikilla tasoilla. Yliopistollinen ympäristöasioiden opetus on laajentunut koko ajan. Tätä nykyä pelkää ympäristöpolitiikan nimisenä professuuri on useammassa yliopistossa. Näistä ensimmäisen, Tampereen yliopiston, piirissä tämä kirja on syntynyt.

Yrjö Hailan ja Pekka Jokisen toimittama *Ympäristöpolitiikka* on alan opettajien ja tutkijoiden kirjoittama oppikirja ja kattava katsaus Suomen ympäristöpolitiikkaan. Se on johdatus ympäristöongelmien yhteiskunnalliseen ymmärtämiseen. Ympäristöongelmien tunnistaminen ja määrittely on olennaista ratkaisukeinojen valinnassa. Kirjassa käydään läpi ympäristöpolitiikan historialliset vaiheet ja esitellään – yksityistä ihmistä unohtamatta – erilaisten toimijoiden osuutta ja vaikutusmahdollisuuksia ympäristöpoliittisessa päätöksenteossa.

Havainnolliset esimerkit auttavat ymmärtämään ympäristöongelmien monitahoisuutta – ratkaisut ovat usein kaikkea muuta kuin yksinkertaisia. Tieteellinen tieto ei pelkää riitä, rinnalla tarvitaan yhteiskunnallista tietämystä. Ympäristöasioihin kytkeytyy kulttuurisia merkityksiä, joiden tunnistamisessa luonnontiede on yksin avuton.

Aiheen käsittely on loogista ja argumentointi jäntevää. Kirjassa ei kaihdeta käydä kiinni vaikeisiin kysymyksiin. Ansiokkaasti pohditaan muun muassa ihmisen ympäristö-

suhdetta, esimerkiksi mitä ihmisellä on oikeus tehdä luonnolle, tieteellisen ja arkitiedon merkitystä – ja paljon muuta. Erinomaista on, että kirjassa korostetaan syllisyudentunnon – ja siitä sikiävän pessimismin – hedelmättömyyttä ympäristöongelmien edessä. Tuomiopäivän julistajia ei todellakaan tarvita. Kannattaa muistaa, että ihmisen toiminta paitsi tuottaa myös ratkaisee ympäristöongelmia!

Ympäristöpolitiikka on hyvä kirja ja rokotus kaikenlaista alan pintatietoa vastaan.

Kimmo Kaakinen

Tämän numeron kirjoittajat

MERVI AUTTI

*YTM, valokuvaaja, vs. amanuessi,
Lapin yliopisto*

MINNA HELJALA

*FK, tutkija, Tornionlaakson
maakuntamuseo*

REINO HÄMEENNIEMI

*toimittaja, Posion Kotiseutuseura ry:n
pj.*

ESKO JANHUNEN

näytelmäkirjailija, Rovaniemi

PETER JOHANSSON

*FT, dosentti, Geologian
tutkimuskeskus, Rovaniemi*

KIMMO KAAKINEN

*FK, amanuessi, Lapin
maakuntamuseo*

LEENA KINNUNEN

*kulttuurikuraattori, vapaan
sivistystyön lautakunnan pj., Kittilä*

HANNU KOTIVUORI

FK, arkeologi, Lapin maakuntamuseo

RIITTA KUUSIKKO

*HuK, projektipäällikkö, Rovaniemen
taidemuseo*

HANNA KYLÄNIEMI

*FM, amanuessi, Lapin
maakuntamuseo*

VAPPU METTIÄINEN

huoltamotyöntekijä, Pelkosenniemi

PÄIVI RAHIKAINEN

*FK, maakuntamuseotutkija, Lapin
maakuntamuseo*

ANU SOIKKELI

*TkT, arkkitehti, yliassistentti, Oulun
yliopisto*

VEIKKO VASAMA

FK, luonnonvalokuvaaja, Rovaniemi

LAPIN MAAKUNTAMUSEO

Arktikum
Pohjoisranta 4
96200 Rovaniemi

Puhelin

(016) 322 2482

Telekopio

(016) 322 3091

Sähköposti:

etunimi.sukunimi@rovaniemi.fi

Internet:

www.rovaniemi.fi/maakuntamuseo

Henkilökunta

Museotoimenjohtaja Raili Huopainen
(016) 322 2480

Museosihteeri Marja-Liisa Oja
(016) 322 2482

Amanuenssi Kimmo Kaakinen
(016) 322 2484

Arkeologi Hannu Kotivuori
(016) 322 2854

Amanuenssi Hanna Kyläniemi
(016) 322 2853

(äitiyslomalla 1.7.2002–31.5.2003)

Vs. amanuenssi Vesa Alén
(016) 322 2853

Maakuntamuseotutkija Päivi Rahikainen
(016) 322 2791

Amanuenssi Sari Rautanen (maanantaisin)
(016) 322 2481

Valokuvaaja Jukka Suvilehto
(016) 322 2858

Kuva-arkistonhoitaja Arja Moilanen
(016) 322 3095

Museovalvoja Maisa Laitinen
(016) 322 2483

Museovalvoja Merja Lehtovirta-Aho
(016) 322 2483

Arktikumin aukioloajat

1.9. – 31.5. ti – su 10 – 18

1.6. – 15.6. päivittäin 10 – 18

16.6. – 15.8. päivittäin 9 – 19

16.8. – 31.8. päivittäin 10 – 18

Varaukset ja lisätiedot (016) 317 840

2

PORT PAYÉ
FINLANDE
PMM
96100/1

LAPIN MAAKUNTAMUSEO
THE PROVINCIAL MUSEUM OF LAPLAND
ARKTIKUM, POHJOISRANTA 4, FIN-96200 ROVANIEMI, FINLAND